

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
MƏRKƏZİ BANKI

MALİYYƏ SEKTORUNUN DAYANIQLI İNKİŞAFI DEPARTAMENTİ

DAYANIQLI MALİYYƏ HESABATI

2025-ci il

Mündəricat

Qrafik.....	3
Abreviatur	4
Ön söz	5
Hesabat haqqında	6
1. İqlim dəyişikliyi və ölkənin dayanıqlılığı	7
1.1. İqlim dəyişikliyindəki trendlər.....	7
1.2. Ölkə iqtisadiyyatının dayanıqlılığı və 2025-ci il üzrə iqlim göstəriciləri	14
2. Dayanıqlı maliyyə üzrə Yol Xəritəsinin icrası	21
2.1. Dayanıqlı maliyyə sahəsində potensialın formalaşdırılması	21
2.2. Dayanıqlı maliyyə axınları üçün ekosistemin formalaşdırılması.....	23
2.3. İqlim dəyişmələri və ESİ faktorlarının risklərin idarə edilməsinə inteqrasiyası.....	25
2.4. Maliyyə bazarlarında şəffaflıq və bazar intizamının təmin edilməsi.....	27
2.5. Dayanıqlı maliyyə üzrə Yol Xəritəsinin icrasının nəticələri.....	29
3. Mərkəzi Bank və dayanıqlılıq	32
3.1. Korporativ sosial məsuliyyət.....	32
3.2. Dekarbonizasiya tədbirləri.....	35
3.3. Qlobal dayanıqlılıq təşəbbüslərində Mərkəzi Bankın rolu	36
4. 2026-cı il üzrə hədəflər	39
4.1. Dayanıqlı maliyyə üzrə Yol Xəritəsinin icrası ilə bağlı hədəflər.....	39

Qrafik

Qrafik 1. Əvvəlki sənaye dövrü (1850–1900) ilə müqayisədə illik qlobal orta səth hava temperaturunun artımı (°C), Copernicus.....	7
Qrafik 2. Azərbaycan Respublikası üzrə illik temperatur göstəriciləri, 1940–2025.....	8
Qrafik 3. COP30-da əldə olunmuş əsas nəticələr	11
Qrafik 4. Fossil və təmiz enerji qaynaqlarına olan qlobal investisiya (mlrd ABŞ Dolları).....	12
Qrafik 5. 2022-ci il üzrə Azərbaycan Respublikasının sektorlara görə xalis emissiya payları	16
Qrafik 6. Bərpa olunan enerji mənbələri üzrə ümumi gücün paylanması	17
Qrafik 7. Elektrik stansiyalarında bərpa olunan enerji istehsalının həcmi.....	18
Qrafik 8. Elektrik və hibrid avtomobil kreditinin ümumi avtomobil kredit portfelində payı	19
Qrafik 9. Elektrik və hibrid avtomobillərin ümumi nəqliyyat vasitəsi idxalındakı payı (%).....	20
Qrafik 10. Bankın dayanıqlılıq göstəriciləri haqqında açıqlanması zəruri məlumatlar.....	28
Qrafik 11. Korporativ sosial tədbirlər.....	33
Qrafik 12. Maliyyə institutlarının iqlim dəyişmələri və ESİ risklərinin təsirləri üzrə gözləntiləri	34

Abreviatur

AI	Avropa İttifaqı
BIS	Beynəlxalq Hesablaşmalar Bankı
BMT	Birləşmiş Millətlər Təşkilatı
CBAM	Avropa İttifaqı Karbon Sərhəd Tənzimləmə Mexanizmi
COP	BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransı
EBRD	Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı
ESİ	Ekoloji, Sosial və İdarəetmə
EU ETS	Avropa İttifaqının Emissiya Ticarət Sistemi
IEA	Beynəlxalq Enerji Agentliyi
IFC	Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası
İH	İdarə Heyəti
IMF	Beynəlxalq Valyuta Fondu
IPSF	Dayanıqlı Maliyyə üzrə Beynəlxalq Platforma
İQ	İstixana Qazı
ISSB	Beynəlxalq Dayanıqlılıq Standartları Şurası
NDC	Milli Səviyyədə Müəyyən edilmiş Təhfələr
NGFS	Maliyyə Sisteminin Yaşıllaşdırılması Şəbəkəsi
PCAF	Karbon Mühasibatlığı üzrə Maliyyə Tərəfdaşlığı
SBFN	Dayanıqlı Bankçılıq və Maliyyə Şəbəkəsi
TCFD	İqlimlə Bağlı Maliyyə Açıqlamaları üzrə İşçi Qrupu
UNDP	Birləşmiş Millətlər İnkişaf Proqramı
WMO	Dünya Meteorologiya Təşkilatı

Ön söz

İqlim dəyişikliyi və dayanıqlı inkişaf global miqyasda əsas çağırışlardan biri olaraq ölkələrin inkişaf gündəmini formalaşdırır. Bu kontekstdə “Azərbaycan 2030” və “Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illəri əhatə edən sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası” ölkədə yaşıl artımın təşviqi, ekoloji tarazlığın qorunması və dayanıqlı inkişafın təmin edilməsini prioritet istiqamətlər kimi müəyyən edir. Ölkənin “Yenilənmiş, 3-cü Milli Səviyyədə Müəyyən Edilmiş Təhfələr” (NDC 3.0) sənədi bu istiqamətdə əsas hədəfləri müəyyən edir. Sənədə əsasən 2035-ci ilədək istixana qazı emissiyalarının 1990-cı il baza göstəricisi ilə müqayisədə 40 % azaldılması nəzərdə tutulur. Maliyyə sektorunun iqlim risklərinə dayanıqlılığının artırılması və resursların dayanıqlı istiqamətlərə yönəldilməsi məqsədilə dayanıqlı maliyyəyə keçid Mərkəzi Bankın əsas prioritetlərindən biri kimi çıxış edir.

Dayanıqlı Maliyyə üzrə Yol Xəritəsinin icrası çərçivəsində Mərkəzi Bank maliyyə sektorunda dayanıqlı maliyyə yanaşmalarını təşviq edir, iqlim və ESİ risklərinin effektiv idarə olunmasını gücləndirir və dayanıqlı maliyyəyə keçid imkanlarını genişləndirir. Son illərdə dayanıqlı maliyyə üzrə tənzimləyici çərçivə təkmilləşdirilmiş, maliyyə institutlarında ESİ prinsiplərinin tətbiqi və dayanıqlı maliyyə alətlərinin inkişafı istiqamətində mühüm addımlar atılmışdır. Xüsusilə, Yaşıl Taksonomiyanın tətbiqi, maliyyə institutlarının ESİ riskləri üzrə daha şəffaf və sistemli məlumat açıqlaması, iqlim risklərinin hesabatlarda əks etdirilməsi və standartlaşdırılmış çərçivələrin tətbiqi əsas diqqət mərkəzində olmuşdur. Bu isə risklərin daha düzgün qiymətləndirilməsinə və bazar şəffaflığının artmasına xidmət edir.

Mərkəzi Bank dayanıqlı maliyyə üzrə beynəlxalq əməkdaşlığını daha da genişləndirmişdir. Bu istiqamətdə Mərkəzi Bank Dayanıqlı Bankçılıq və Maliyyə Şəbəkəsinin Dayanıqlı Maliyyə Alətləri İşçi Qrupunda həmsədr müəyyən edilmişdir. Bununla yanaşı, Mərkəzi Bank COP 29 çərçivəsində elan edilmiş Taksonomiyalar Yol Xəritəsinin katibliyi funksiyasını yerinə yetirməklə onun icrasına dəstəyini davam etdirmişdir. Bu irəliləyişlər ölkənin dayanıqlı maliyyə sahəsində beynəlxalq standartlara inteqrasiyasını sürətləndirir və maliyyə sektorunun iqlim çağırışlarına uyğunlaşma qabiliyyətini artırır. Ümumilikdə, Azərbaycan Respublikası dayanıqlı maliyyənin tətbiqi istiqamətində beynəlxalq qiymətləndirmələrdə daha yüksək nəticələr əldə etmişdir. Dayanıqlı Bankçılıq və Maliyyə Şəbəkəsi tərəfindən aparılan qiymətləndirmə nəticələrinə əsasən Azərbaycan Respublikası dayanıqlı maliyyənin tətbiqi sahəsində “İrəliləyiş” əldə etmiş ölkələr qrupuna daxil edilmişdir.

Təqdim olunan hesabat ölkədə dayanıqlı maliyyə gündəliyinin inkişafı istiqamətində həyata keçirilən tədbirləri, əldə olunan irəliləyişləri və növbəti dövr üzrə prioritet istiqamətləri əks etdirir.

Taleh Kazimov

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının sədri

Hesabat haqqında

“Dayanıqlı Maliyyə Hesabatı – 2025” Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı (bundan sonra – Mərkəzi Bank) tərəfindən hazırlanaraq ölkənin maliyyə sektorunda dayanıqlı maliyyəyə keçid istiqamətində həyata keçirilən siyasət təşəbbüsləri, institusional tədbirlər və əldə olunan nəticələr barədə sistemli məlumat təqdim edir. Hesabatın əsas məqsədi maliyyə sektorunun iqlim dəyişiklikləri və digər ekoloji, sosial və idarəetmə (ESİ) amilləri ilə bağlı risk və imkanlara uyğunlaşma səviyyəsinin artırılması istiqamətində görülən işləri ümumiləşdirmək və bu sahədə şəffaflığın təmin edilməsinə töhfə verməkdir.

Hesabat hazırlanarkən dayanıqlı maliyyə sahəsində beynəlxalq standartlar və qabaqcıl təcrübələr nəzərə alınmışdır. Sənəd maliyyə bazarları iştirakçıları, dövlət qurumları, beynəlxalq tərəfdaşlar və digər maraqlı tərəflər üçün dayanıqlı maliyyə siyasətləri və təşəbbüsləri üzrə etibarlı məlumat mənbəyi kimi nəzərdə tutulur.

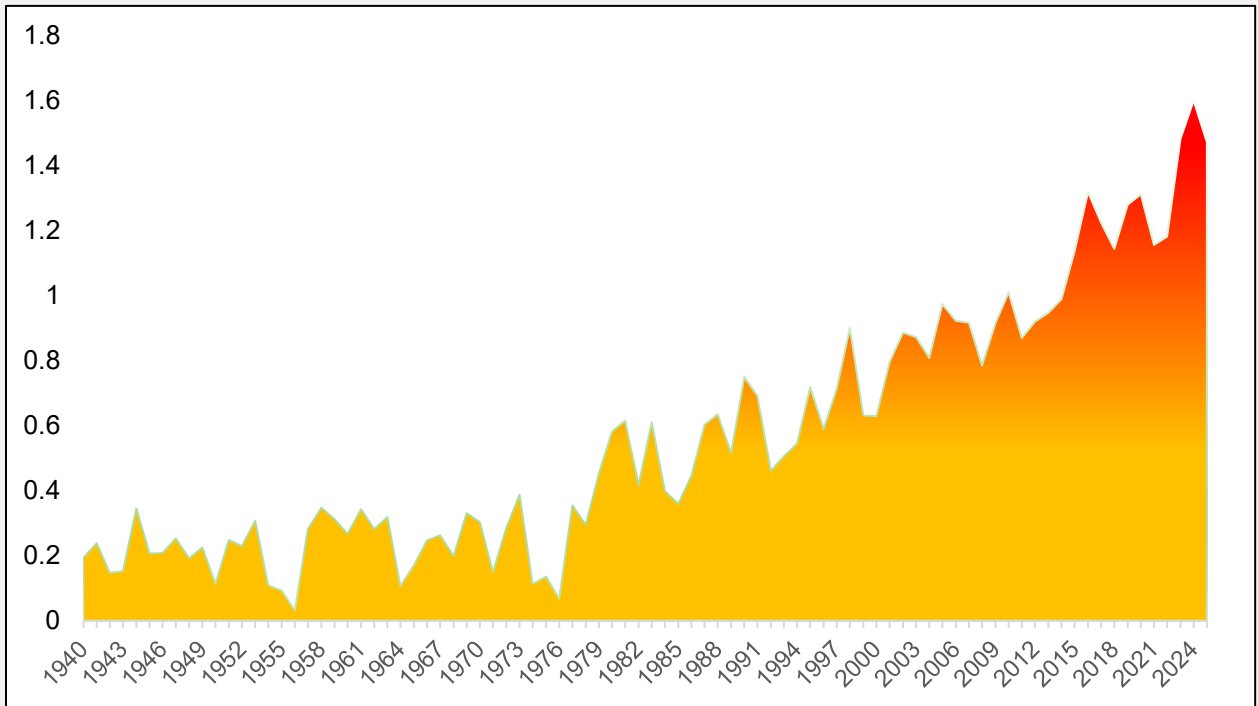
Hesabatın strukturu dörd əsas bölmədən ibarətdir. Birinci bölmədə qlobal və milli səviyyədə iqlim dəyişikliklərinin əsas trendləri, bu proseslərin iqtisadiyyat və maliyyə sistemi üçün yaratdığı risklər, habelə Azərbaycan Respublikasının iqlim və dayanıqlı inkişaf gündəliyi təqdim edilir. İkinci bölmədə Mərkəzi Bank tərəfindən Dayanıqlı Maliyyə üzrə Yol Xəritəsinin icrası çərçivəsində həyata keçirilmiş təşəbbüslər və institusional tədbirlər əhatə olunur. Üçüncü bölmə Mərkəzi Bankın korporativ dayanıqlılıq fəaliyyəti və beynəlxalq əməkdaşlıq təşəbbüslərini təqdim edir. Sonuncu bölmədə isə növbəti dövr üzrə prioritet istiqamətlər və planlaşdırılan tədbirlər təqdim edilir.

Bu hesabat maliyyə sektorunda dayanıqlı maliyyə mexanizmlərinin inkişafına, iqlim və digər ESİ risklərinin maliyyə qərarlarına inteqrasiyasına və ölkədə dayanıqlı iqtisadi transformasiyanın dəstəklənməsinə yönəlmiş fəaliyyətlərin sistemli şəkildə təqdim edilməsinə xidmət edir.

1. İqlim dəyişikliyi və ölkənin dayanıqlılığı

1.1. İqlim dəyişikliyindəki trendlər

2025-ci il həm elmi müşahidələr, həm də temperatur göstəriciləri baxımından qlobal istiləşmə tendensiyasının davam etdiyini aydın şəkildə göstərmişdir. İl ərzində qeydə alınan göstəricilər tarixdə 2025-ci ilin ən isti üç il arasında yer aldığını göstərmişdir. Dünya Meteorologiya Təşkilatı (WMO) tərəfindən təqdim olunan konsolidasiya edilmiş məlumatlara əsasən 2025-ci ildə qlobal orta səth temperaturu sənaye öncəsi dövrlə (1850–1900) müqayisədə təxminən 1.44°C yüksək olmuşdur. Müxtəlif beynəlxalq temperatur məlumat bazaları 2025-ci ili ya ikinci, ya da üçüncü ən isti il kimi sıralamışdır ki, bu da ölçmə metodologiyalarından asılı fərqləri əks etdirsə də, ümumi istiləşmə trendini dəyişdirmir. Bundan əlavə, 2023-2025-ci illəri əhatə edən üçillik dövr sənaye öncəsi səviyyədən orta hesabla 1.48°C yüksək olmaqla tarixdə ilk belə yüksək üçillik interval kimi qeydə alınmışdır. Bu fakt istiləşmənin qısa müddətli anomaliya deyil, davamlı və struktur xarakter daşdığını göstərir¹ (Qrafik 1).

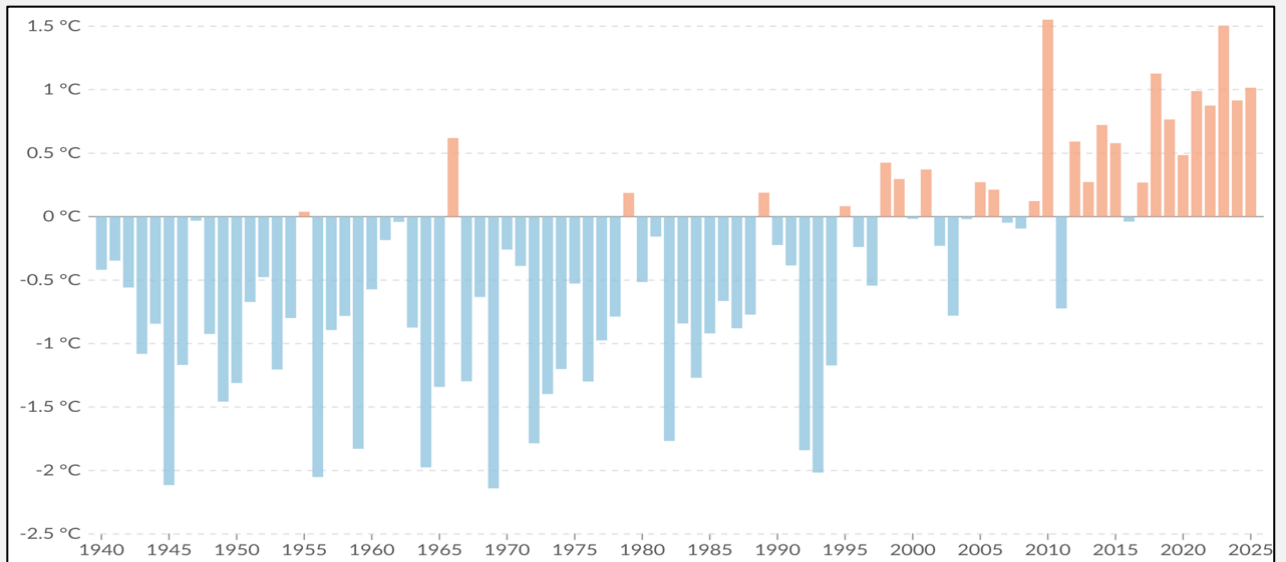
Qrafik 1. Əvvəlki sənaye dövrü (1850–1900) ilə müqayisədə illik qlobal orta səth hava temperaturunun artımı (°C)², Copernicus

¹ <https://wmo.int/news/media-centre/wmo-confirms-2025-was-one-of-warmest-years-record>

² <https://climate.copernicus.eu/copernicus-2025-was-third-hottest-year-record>

Cənubi Asiyada, xüsusilə Hindistan və Pakistanın bəzi hissələrində temperaturun 48°C-yə qədər yüksəlməsi əmək məhsuldarlığının azalması, enerji tələbinin artması və sağlamlıq risklərinin yüksəlməsi ilə nəticələnmişdir. Oxşar tendensiyalar Avropada da müşahidə olunmuşdur. Copernicus Climate Change Service məlumatlarına əsasən 2025-ci il qitə üzrə ən isti illərdən biri olmuş və illik orta temperatur tarixdə üçüncü ən yüksək göstərici kimi qeydə alınmışdır. Bu tendensiyaya paralel olaraq Azərbaycan Respublikasında da son illərdə temperatur dərəcələrində artım qeydə alınmışdır (Qrafik 2).

Qrafik 2. Azərbaycan Respublikası üzrə illik temperatur göstəriciləri, 1940–2025³

³ [Copernicus Climate Change Service information \(2025\)](#)

Yay aylarında bir sıra ölkələrdə uzunmüddətli istilik dalğaları, sel hadisələri, meşə yanğınları və quraqlıq halları baş vermiş, bu isə qlobal istiləşmə prosesinin regional səviyyədə də davamlı xarakter aldığını göstərmişdir. İqlim dəyişikliklərinin təsiri yalnız quru ərazilərlə məhdudlaşmamışdır. Son illərdə genişmiqyaslı mərcan ağarması prosesi 2025-ci ildə də davam etmiş, dəniz ekosistemlərinin iqlim dəyişikliyinə qarşı yüksək həssaslığını üzə çıxarmışdır. Bu hadisə biomüxtəlifliyin azalması, balıqçılıq ehtiyatlarının zəifləməsi və turizm gəlirlərinin risk altına düşməsi kimi çoxşaxəli iqtisadi nəticələr doğurmuşdur. Bu ekstremal hava hadisələri infrastruktur zərərlərinə, kənd təsərrüfatında məhsul itkilərinə və sığorta ödənişlərinin artmasına səbəb olmuşdur. Beləliklə, iqlim dəyişikliyinə fiziki riskləri artıq konkret maliyyə itkiləri və makroiqtisadi sabitlik üçün təhdid formasında təzahür edir.

Ümumilikdə, 2025-ci il iqlim dəyişikliyinə qlobal iqtisadiyyat və maliyyə sistemi üçün sistemli risk xarakteri daşdığını bir daha təsdiqləmişdir. Elmi sübutların güclənməsi və beynəlxalq səviyyədə öhdəliklərin artırılması iqlim məsələsinin strateji qərarvermənin mərkəzində yerləşdiyini göstərir. Bu reallıq maliyyə institutları, o cümlədən bank sektoru üçün iqlim risklərinin qiymətləndirilməsi, portfellerin həssaslıq analizinin aparılması və uzunmüddətli dayanıqlı strategiyaların formalaşdırılması baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Beynəlxalq Valyuta Fondu (IMF) tərəfindən aparılmış “This Changes Everything: Climate Shocks and Sovereign Bonds” adlı araşdırmada 1995–2017-ci illər üzrə 98 ölkənin məlumatları əsasında iqlim dəyişikliklərinin ölkə riskinə təsiri təhlil edilmişdir. Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, iqlim dəyişikliyinə daha həssas olan ölkələr dövlət istiqrazları üzrə daha yüksək faiz dərəcələri və spredlər ödəyir, yəni onların borclanma xərcləri artır. Bununla yanaşı, iqlimə qarşı daha dayanıqlı ölkələrdə borclanma xərcləri nisbətən aşağı olur. Bu təsirlərin, xüsusilə iqlim dəyişikliklərinin nəticələrinə uyğunlaşma imkanları məhdud olan inkişaf etməkdə olan ölkələrdə daha güclü olduğu müəyyən edilmiş və nəticələrin müxtəlif metodoloji yoxlamalara qarşı davamlı olduğu təsdiqlənmişdir.

<https://www.imf.org/-/media/files/publications/wp/2020/english/wpiea2020079-print-pdf.pdf>

BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyası (COP29) 2024-cü ildə Bakı şəhərinin ev sahibliyi ilə keçirilərək qlobal iqlim gündəliyində yeni mərhələnin başlanğıcı kimi qiymətləndirilmişdir. Azərbaycan Respublikasının COP 29-a sədrlik etməsi iqlim maliyyəsi sahəsində mühüm razılışmaların əldə olunmasına və beynəlxalq tərəfdaşlar arasında dialoqun gücləndirilməsinə töhfə verdi. Belə ki, Sammit çərçivəsində Yeni Kollektiv Kəmiyyət Hədəfi qəbul edilərək inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün 2035-ci ilə qədər illik ən azı 300 milyard ABŞ dolları həcmində iqlim maliyyəsinin səfərbər olunması barədə razılıq əldə olundu. Bununla yanaşı, “Bakıdan Belemə 1.3 T Yol Xəritəsi” təşəbbüsü irəli sürülərək qlobal iqlim maliyyəsinin genişləndirilməsi üçün strateji istiqamət müəyyənləşdirildi. Bu təşəbbüslər yalnız COP29-un nəticələri ilə məhdudlaşmayaraq qlobal iqlim fəaliyyətinin növbəti mərhələsi üçün əsas yaratdı və COP30-un əsas gündəliyini formalaşdırdı. Beləliklə, Azərbaycan Respublikasının paytaxtı Bakı şəhərində başlanan təşəbbüslər qlobal iqlim maliyyəsi üzrə təşəbbüslərin davamlılığını təmin edən mühüm körpü rolunu oynadı.

2025-ci ildə beynəlxalq iqlim gündəminin əsas hadisəsi Braziliyanın Belém şəhərində keçirilmiş COP30 olmuşdur. COP30 sessiyası çərçivəsində 10–21 noyabr 2025-ci il tarixlərində təşkil edilən konfrans Paris Sazişinin qəbulundan sonrakı onillik dövrdə öhdəliklərin icrasının sürətləndirilməsi baxımından mühüm mərhələ kimi qiymətləndirilmişdir. Ümumilikdə, COP30 qlobal iqlim gündəliyində hədəflərin bəyanından icra mərhələsinə keçidin gücləndirildiyini və iqlim maliyyəsinin beynəlxalq iqtisadi siyasətin əsas komponentlərindən birinə çevrildiyini nümayiş etdirmişdir.

Konfransın əsas diqqət mərkəzi iqlim maliyyəsinin genişləndirilməsi, emissiyaların azaldılması və adaptasiya tədbirlərinin gücləndirilməsi olmuşdur. Tərəflər iqlim dəyişikliyindən ən çox təsirlənən inkişaf etməkdə olan ölkələrin dəstəklənməsi məqsədilə maliyyə resurslarının artırılması barədə razılığa gəlmiş, adaptasiya maliyyəsinin mərhələli şəkildə artırılmasını təmin etmək istiqamətində konkret addımlar müəyyən etmişlər. Bununla yanaşı, 2035-ci ilə qədər qlobal iqlim maliyyəsi üçün illik təxminən 1,3 trilyon ABŞ dolları səviyyəsində vəsaitin səfərbər olunması istiqamətində iradə açıq şəkildə ifadə edilmişdir. Bu kontekstdə COP29 çərçivəsində Bakı şəhərinin təşəbbüsü ilə təqdim olunmuş “Dayanıqlı Maliyyə taksonomiyalarının qarşılıqlı əlaqəliliyi və müqayisəliliyinin inkişafına dair Yol Xəritəsi”nin icrası məsələləri böyük əhəmiyyət kəsb etmişdir. Mərkəzi Bank COP29 kontekstində Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası (IFC), Dayanıqlı Bankçılıq və Maliyyə Şəbəkəsi (SBFN), Birləşmiş Millətlər İnkişaf Proqramı (UNDP) və Dayanıqlı Maliyyə üzrə Beynəlxalq Platforma (IPSF) ilə əməkdaşlıq çərçivəsində “Dayanıqlı maliyyə taksonomiyalarının qarşılıqlı əlaqəliliyi və müqayisəliliyinin inkişafına dair Yol Xəritəsi”ni təqdim edib. Yol Xəritəsinin əsas məqsədi müxtəlif ölkələrdə tətbiq olunan dayanıqlı maliyyə taksonomiyalarının bir-biri ilə uyğunlaşdırılması və müqayisə olunma imkanlarının artırılmasıdır. Hazırda dünya üzrə çoxsaylı milli və regional taksonomiyalar mövcuddur və onların fərqli

metodologiyalar əsasında hazırlanması investorlar və maliyyə institutları üçün koordinasiya və müqayisə baxımından çətinlik yaradır. COP30 çərçivəsində dayanıqlı maliyyə taksonomiyalarının qlobal səviyyədə uyğunlaşdırılması istiqamətində mühüm irəliləyişlər əldə edilmişdir. Belə ki, bu çərçivədə “Taksonomiya Yol Xəritəsi Təşəbbüsü üzrə İrəliləyiş Hesabatı”, “Taksonomiyaların Uyğunluğu üzrə Prinsiplər” və “Dayanıqlı Maliyyə Taksonomiyalarının Xəritələndirmə Aləti” kimi sənədlər və rəqəmsal alətlər təqdim edilmişdir. Bununla yanaşı, təşəbbüsün icrası və tərəfdaşlar arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsi məqsədilə “Taksonomiya Yol Xəritəsi” təşəbbüsünün rəsmi veb platforması istifadəyə verilmişdir. COP30 zamanı əldə olunmuş nəticələrin qısa icmalı aşağıdakı Qrafik 3-də vurğulanmışdır.

Paris Sazişi və Milli Səviyyədə Müəyyən edilmiş Təhffələr (NDC)

Mövcud irəliləyişlər qiymətləndirilib, NDC-lərin gücləndirilməsi çağırışı edilmişdir. Xüsusilə, inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün iqlim maliyyəsinə çıxışın genişləndirilməsi və uyğunlaşma tədbirlərinin maliyyələşdirilməsi prioritet olaraq təsbit edilmişdir.

Belém Package və 29 qərarın qəbul edilməsi

COP30 çərçivəsində 195 tərəf ölkə “Belém Package” qərar paketini qəbul etmiş və ümumilikdə 29 qərar təsdiqlənmişdir.

Qərarlar iqlim siyasətinin praktiki icrasına, ədalətli keçid mexanizmlərinə, texnologiya transferinə, gender və sosial inklüzivlik məsələlərinə, həmçinin uyğunlaşma tədbirlərinin gücləndirilməsinə yönəlmişdir.

İqlim maliyyəsi və adaptasiya resursları

Adaptasiya maliyyəsinin 2035-ci ilə qədər mövcud səviyyə ilə müqayisədə üç dəfə artırılması çağırışı səsəndirilmişdir.

Qlobal iqlim maliyyəsinin uzunmüddətli perspektivdə illik 1,3 trilyon ABŞ dollarına çatdırılması təşəbbüsü enerji keçidi və uyğunlaşma tədbirlərinin dayanıqlı maliyyə bazası ilə təmin olunmasını hədəfləyir.

Qlobal Uyğunlaşma Məqsədi və monitoring göstəriciləri

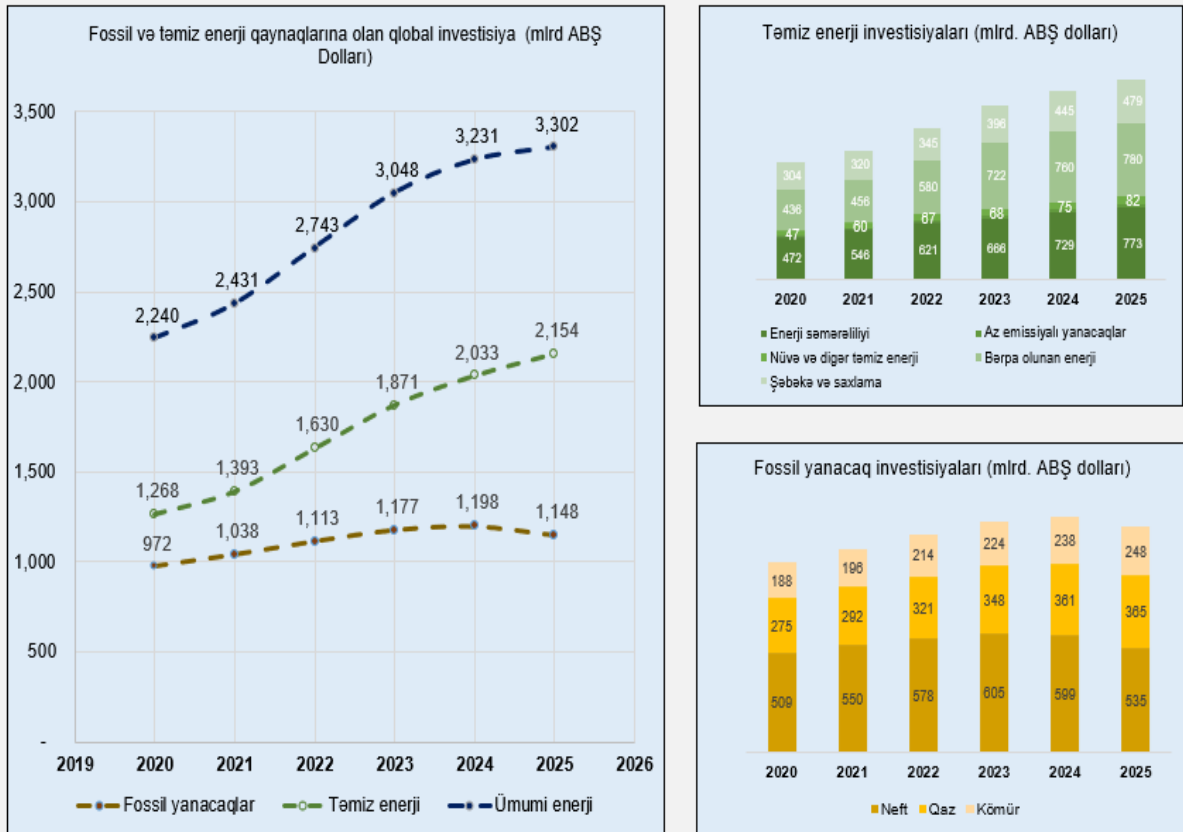

59 könüllü göstərici qəbul edilmişdir və bu göstəricilər su ehtiyatları, kənd təsərrüfatı, səhiyyə, infrastruktur və ekosistemlərin qorunmasını əhatə edir.

Məqsəd uyğunlaşma tədbirlərinin ölçülə bilən və müqayisə oluna bilən şəkildə izlənməsini təmin etməkdir.

Qrafik 3. COP30-da əldə olunmuş əsas nəticələr

Beynəlxalq geosiyasi gərginliklərə və iqtisadi qeyri-müəyyənliyə baxmayaraq, Beynəlxalq Enerji Agentliyi (IEA)-nin “World Energy Investment 2025” hesabatına əsasən enerji sektoruna yönələn investisiyalar 2025-ci ildə real ifadədə 2% artaraq 3,3 trilyon ABŞ dollarına çatacaq. Bunun təxminən 2,2 trilyon dolları bərpa olunan enerji, nüvə, elektrik şəbəkələri, enerji saxlama, aşağı emissiyalı yanacaqlar, səmərəlilik və elektriklişdirməyə yönələcək ki, bu da neft, təbii qaz və kömürə yatırılan 1,1 trilyon dollarla müqayisədə iki dəfə yuxarıdır (Qrafik 2). İqtisadi və ticarət perspektivləri ilə bağlı suallar yeni layihələr üzrə qərarların ləngiməsinə səbəb olsa da, mövcud layihələr üzrə xərclərdə ciddi azalma müşahidə edilmir.

Qrafik 4. Fossil və təmiz enerji qaynaqlarına olan qlobal investisiya (mlrd ABŞ Dolları)⁴

Son beş ildə enerji keçidinə yönələn investisiyaların sürətli artımı əvvəlcə pandemiya sonrakı bərpa paketləri, daha sonra isə enerji təhlükəsizliyi, sənaye siyasəti və texnoloji rəqabət kimi amillərlə dəstəklənib. Artımın təxminən 70%-i xalis ənənəvi yanacaq idxalçılarının payına düşüb. Çin idxaldan asılılığı azaltmaq və yeni texnologiyalarda liderliyi gücləndirmək məqsədilə investisiyaları artırıb. Avropa bərpa olunan enerji və enerji səmərəliliyinə sərmayələri sürətləndirib. Hindistanda isə günəş enerjisinə yatırımlar artıb. ABŞ-da isə təmiz enerji texnologiyaları sahəsində dəstəkləyici siyasətlər mühüm rol oynayıb.

⁴ World Energy Investment 2025

2025-ci ildə Avropa İttifaqı Karbon Sərhəd Tənzimləmə Mexanizmi (CBAM) ⁵ üzrə tənzimləyici çərçivəni daha da təkmilləşdirmiş və mexanizmin tam tətbiqinə hazırlıq məqsədilə bir sıra yeniliklər qəbul etmişdir. Belə ki, 2023-2025-ci illəri əhatə edən keçid mərhələsindən sonra 2026-cı ildən etibarən tam tətbiq rejiminə keçilməsi nəzərdə tutulur. 2025-ci ildə qəbul edilmiş dəyişikliklər, əsasən, mexanizmin inzibati prosedurlarının sadələşdirilməsinə, hesabatlılıq tələblərinin optimallaşdırılmasına və tətbiqin növbəti mərhələsinə keçidə hazırlığa yönəlmişdir. Bu dəyişikliklər çərçivəsində kiçik həcmli idxalçılar üçün müəyyən güzəştlər və sadələşdirilmiş prosedurlar tətbiq edilmiş, eyni zamanda keçid dövründə (2023–2025) təqdim olunan rüblük emissiya hesabatlarının keyfiyyətinin artırılması məqsədilə hesabat qaydaları dəqiqləşdirilmişdir.

Bu mərhələli yanaşma ilə Avropa İttifaqının (Aİ) Emissiya Ticarət Sistemi (EU ETS) çərçivəsində sənaye müəssisələrinə verilən ödənişsiz emissiya kvotalarının tədricən ləğvi ilə paralel şəkildə həyata keçirilir. Məqsəd həm daxili istehsalçılar, həm də Aİ-yə ixrac edən xarici istehsalçılar üçün bərabər karbon qiymətlənməsi mühiti yaratmaq, eyni zamanda Avropa sənayesinin dekarbonizasiya prosesini sistemli və balanslı şəkildə dəstəkləməkdir. 1 yanvar 2026-cı il tarixindən etibarən isə mexanizmin tam tətbiq mərhələsi başlayacaq və Aİ-yə daxil olan ölkələrə məhsul ixrac edən şirkətlər uyğun karbon emissiyalarını əhatə edən CBAM sertifikatları əldə etməli olacaqlar.

CBAM, EU ETS ilə paralel şəkildə ixracatçılara birbaşa maliyyə və əməliyyat təsiri yaradacaqdır. 2026-cı ildən etibarən Aİ bazarına məhsul ixrac edən müəssisələr (məsələn, polad istehsalçısı) artıq məhsullarının istehsalı zamanı yaranan karbon emissiyalarını dəqiq ölçməli və bu emissiyalara uyğun olaraq, CBAM sertifikatları almalıdır. Məsələn, əgər Azərbaycanda fəaliyyət göstərən bir polad zavodu 1 ton polad istehsalı üçün 2 ton CO₂ emissiyası yaradırsa və Aİ-də karbon qiyməti (EU ETS çərçivəsində) 80 avro/ton təşkil edirsə, həmin ixracatçı hər ton polad üçün təxminən 160 avro əlavə xərclə karbon vergisi ödəyərək CBAM sertifikatı almalı olacaqdır. Bu isə aşağı karbon texnologiyalarına investisiya etməyən müəssisələrin rəqabət qabiliyyətini azalda bilər. Bununla yanaşı, əgər istehsalçı öz ölkəsində artıq karbon vergisi ödəyirsə, bu məbləğ CBAM ödənişlərindən çıxıla bilər. Nəticə etibarilə CBAM ixracatçıları daha şəffaf hesabatlılıq sistemləri qurmağa, emissiyaları azaltmağa və istehsal proseslərini dekarbonizasiya etməyə təşviq edən güclü iqtisadi siqnal rolunu oynayır və aşağı karbon texnologiyasına keçid iqtisadi cəhətdən daha cəlbedici olur. Bu isə ölkələrdə karbon vergisi mexanizminin yaradılması zərurətini şərtləndirir.

⁵ https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en

Bölmə	İl / Sahə	Məzmun	İxracatçılara təsir
CBAM	2025	Mexanizm qəbul edildi.	Hüquqi baza formalaşdı
	2026	Tam tətbiq (sement, dəmir-polad, alüminium, gübrə, elektrik, hidrogen)	Birbaşa təsir məhdud (neft-qaz daxil deyil)
	2028	Downstream məhsullar əlavə edilə bilər.	Ortamüddətli ixrac riski artır
	2030+	Bütün karbon-intensiv sahələr əhatə oluna bilər.	Uzunmüddətli strateji risk
İqtisadi təsir	İxrac strukturu	Neft və qaz hazırda ilkin mərhələdə deyil.	Qısa müddətdə aşağı risk
	İstehsal xərcləri	Karbon-intensiv məhsullarında əlavə uyğunlaşma xərcləri	Marjalara təzyiq
	Rəqabət qabiliyyəti	Yaşıl Taksonomiya tətbiqi	Müsbət təsir və mövqe güclənməsi
Maliyyə sektoru	Kredit riski	Tranzisiya riski artır.	Risk qiymətləndirmə güclənməlidir.
	Emissiya məlumatları	Aİ ETS qiymətinə bağlı CBAM sertifikatları	Şəffaflıq və hesabatlılıq vacibdir.
	Kapital axını	Aşağı karbonlu layihələrə yönəlmə	Yaşıl maliyyə artımı

1.2. Ölkə iqtisadiyyatının dayanıqlılığı və 2025-ci il üzrə iqlim göstəriciləri

Azərbaycan Respublikası yenilənmiş Milli müəyyən edilmiş töhfələr sənədi (NDC 3.0) ilə iqlim dəyişmələri ilə mübarizə və aşağı karbonlu inkişaf modelinə keçid istiqamətində götürdüyü öhdəliklərin icrasını davam etdirməkdədir. 2025-ci ildə ölkədə aşağı karbonlu iqtisadiyyata keçid istiqamətində əsas təşəbbüslər bərpa olunan enerji layihələrinin genişləndirilməsi, “yaşıl enerji zonası” konsepsiyasının icrası və daha iddialı emissiya azaldılması hədəflərinin müəyyənləşdirilməsi ilə xarakterizə olunmuşdur. Yenilənmiş Milli müəyyən edilmiş töhfələr sənədi (NDC 3.0) sənədinə əsasən Azərbaycan Respublikası 1990-cı ilə müqayisədə 2035-ci ilədək istixana qazı emissiyalarının 40% azaldılmasını hədəfləmiş, enerji, nəqliyyat, sənaye, kənd təsərrüfatı və tullantılar sektorlarında struktur transformasiya tədbirlərini prioritet istiqamət kimi müəyyən etmişdir. Bu çərçivədə enerji sisteminin dekarbonizasiyası, nəqliyyatın elektriklişdirilməsi, su resurslarının dayanıqlı idarə olunması və iqlimə adaptasiya tədbirlərinin genişləndirilməsi iqtisadiyyatın uzunmüddətli dayanıqlılığının əsas sütunları kimi çıxış edir.

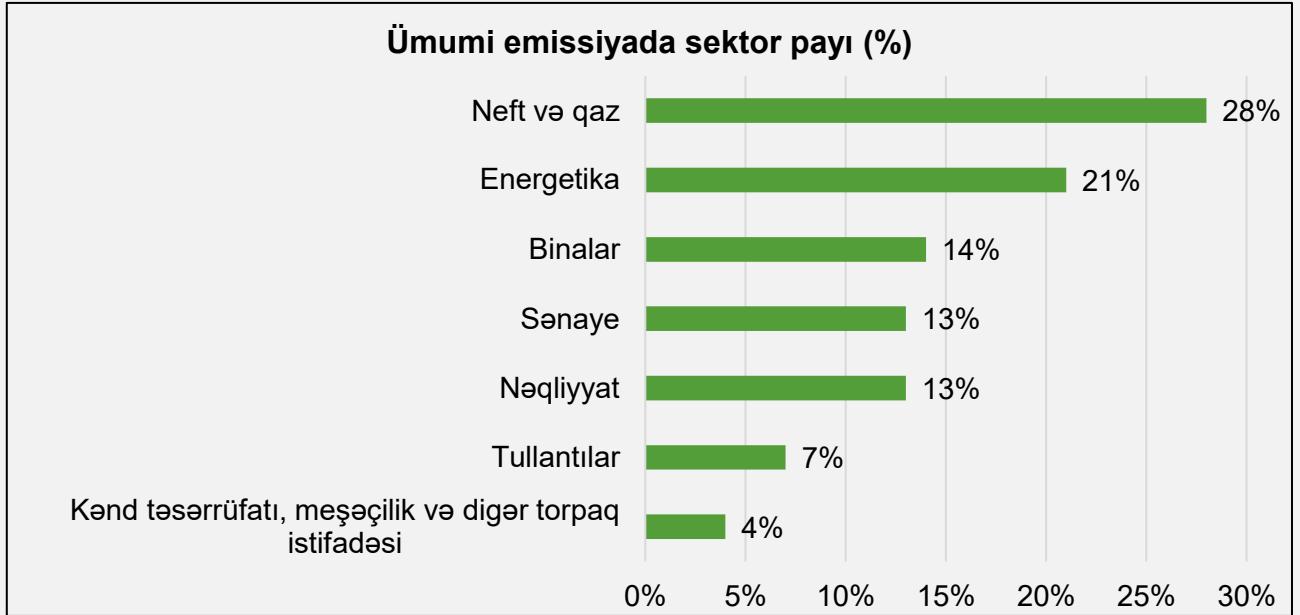

Sənədə əsasən əvvəlki NDC-də 1990-cı illə müqayisədə 2050-ci ilədək 40% emissiya azaldılması hədəfi nəzərdə tutulduğu halda, NDC 3.0-da bu hədəf 2035-ci ilədək irəli çəkilməmişdir. Bununla yanaşı, sənəd emissiya azaldılması üzrə yanaşmanı daha detallı sektorlararası bölgü əsasında təqdim edir və dekarbonizasiya tədbirlərini neft və qaz, energetika, binalar, nəqliyyat, sənaye, tullantılar və kənd təsərrüfatı, meşəçilik və digər torpaq istifadəsi istiqamətləri üzrə sistemləşdirir. NDC 3.0-da dekarbonizasiya üçün əsas alətlər kimi bərpa olunan enerji mənbələrinə keçid, enerji səmərəliliyi, əməliyyat və avadanlıq yenilənməsi, metan emissiyalarının azaldılması, nəqliyyatda elektrifikasiya və istilik sistemlərində transformasiya önə çəkilir.

Yenilənmələrin təsviri	NDC 2	NDC 3.0
Daha iddialı hədəflər	1990-cı il səviyyəsi ilə müqayisədə emissiyaların 2050-ci ilə qədər 40% azaldılması hədəfini müəyyən edir.	1990-cı il ilə müqayisədə emissiyaların 2035-ci ilə qədər 40% azaldılmasını nəzərdə tutur.
Sektorlar üzrə daha detallı yanaşma	Emissiyalar dörd əsas sektor üzrə bölünür – enerji, kənd təsərrüfatı, sənaye və tullantılar	Enerji sektoru daha da detallaşdırılaraq elektrik enerjisi, neft və qaz, nəqliyyat və binalar alt sektorlarına ayrılır.
Sektorlar üzrə aydın azaldılma planları və icra yol xəritəsi	Sektorlararası azaldılma tədbirlərini əhatə edir və sektorların ekoloji təsirini qiymətləndirir.	Hər bir sektor üzrə konkret azaldılma planlarını və onların icra mexanizmini (yol xəritəsini) müəyyən edir.
İstinad və baza illəri	İstinad ili kimi 1990-cı il qəbul edilir, baza ili olaraq isə 2016-cı il nəzərə alınır.	1990-cı il üzrə emissiya səviyyələri son IPCC metodologiyasına uyğun yenilənir və daha dəqiq proqnozlar üçün baza ili 2022-ci il kimi müəyyən edilir.

Cədvəl 1. NDC 2 və NDC 3.0 arasında müqayisənin xülasəsi

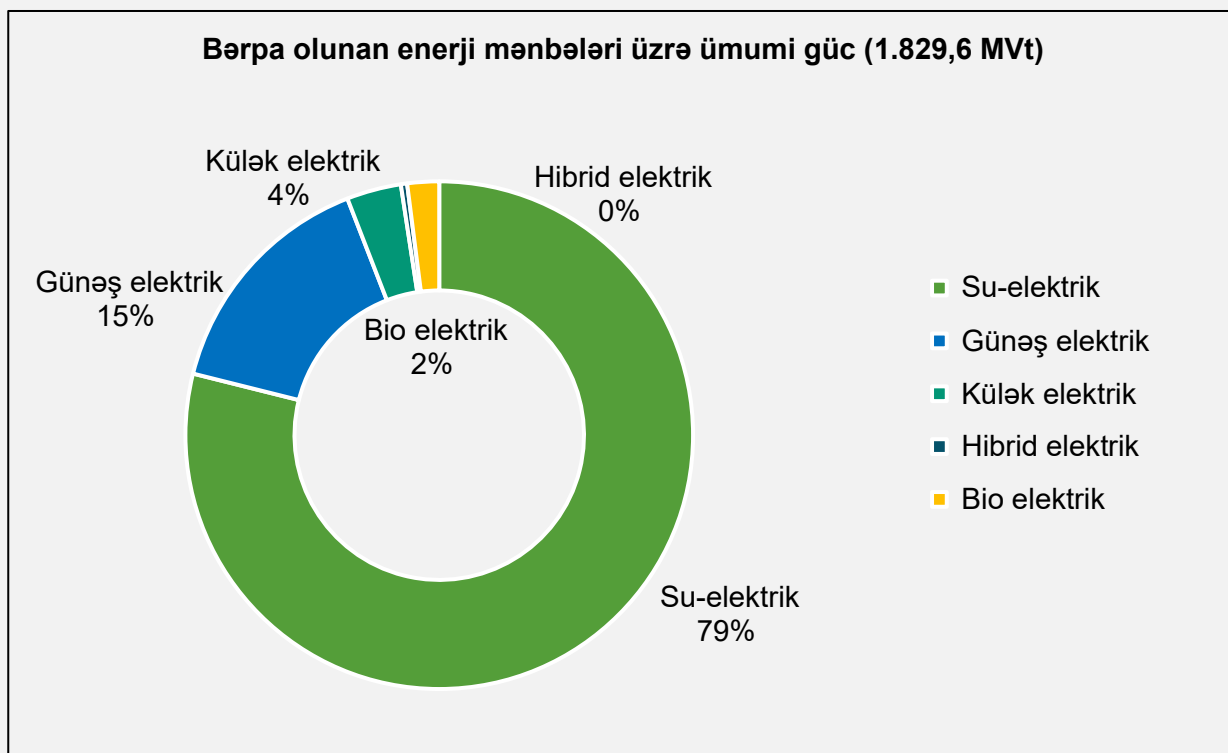
Qrafik 5-də də göstərilirdiyi kimi, 2022-ci ildə Azərbaycan Respublikasının ümumi xalis emissiyaları 69.5 MtCO₂-ekv. təşkil etmiş, bunun 28%-i neft və qaz sektorunun, 21%-i energetika sektorunun, 14%-i binaların, 13%-i nəqliyyatın, 13%-i sənayenin, 7%-i tullantıların və 4%-i kənd təsərrüfatı, meşəçilik və digər torpaq istifadəsi sektorunun payına düşmüşdür. NDC 3.0-da təqdim olunan bu sektorlararası profil emissiya yükünün, əsasən, hasilat və enerji istehsalı ilə bağlı sahələrdə cəmləşdiyini, lakin binalar, nəqliyyat və sənaye kimi son istehlak sahələrinin də əhəmiyyətli rol oynadığını göstərir.

Qrafik 5. 2022-ci il üzrə Azərbaycan Respublikasının sektorlara görə xalis emissiya payları⁶

Enerji sisteminin dekarbonizasiyası və bərpa olunan enerji mənbələrinin payı genişlənməkdədir. Azərbaycan Respublikasında enerji sisteminin dekarbonizasiyası və aşağı karbonlu inkişaf modelinə keçid çərçivəsində bərpa olunan enerji mənbələrinin inkişafı prioritet istiqamət olaraq davam etdirilir. Energetika Nazirliyinin məlumatına əsasən hazırda ölkədə bərpa olunan enerji mənbələri üzrə ümumi quraşdırılmış gücü 1.829,6 MVt olan elektrik stansiyaları fəaliyyət göstərir. Ölkədə bərpa olunan enerji mənbələrinin ümumi qoyuluş gücündə payının 2030-cu il üçün 30% hədəfindən daha sürətli artaraq 2027-ci ildə 33,7%, 2030-cu ildə 37,9% və 2035-ci ildə 42,5%-ə çatması gözlənilir. Günəş və külək layihələri hesabına illik 6.7 milyard kVt-saat elektrik istehsalı, 1.5 milyard kubmetr qaz qənaəti və 3.2 milyon ton istixana qazı emissiyasının azaldılması hədəflənir. Bu inkişaf enerji təhlükəsizliyi, ixrac potensialı və enerji keçidinin sürətləndirilməsi baxımından Azərbaycan Respublikasının regional və qlobal rolunu daha da gücləndirir. Bərpa olunan enerji mənbələri ümumi enerji gücünün təxminən 18,8%-ni təşkil edir (Qrafik 6).

⁶ https://unfccc.int/sites/default/files/2025-11/NDC%203.0%20Report_Azerbaijan.pdf

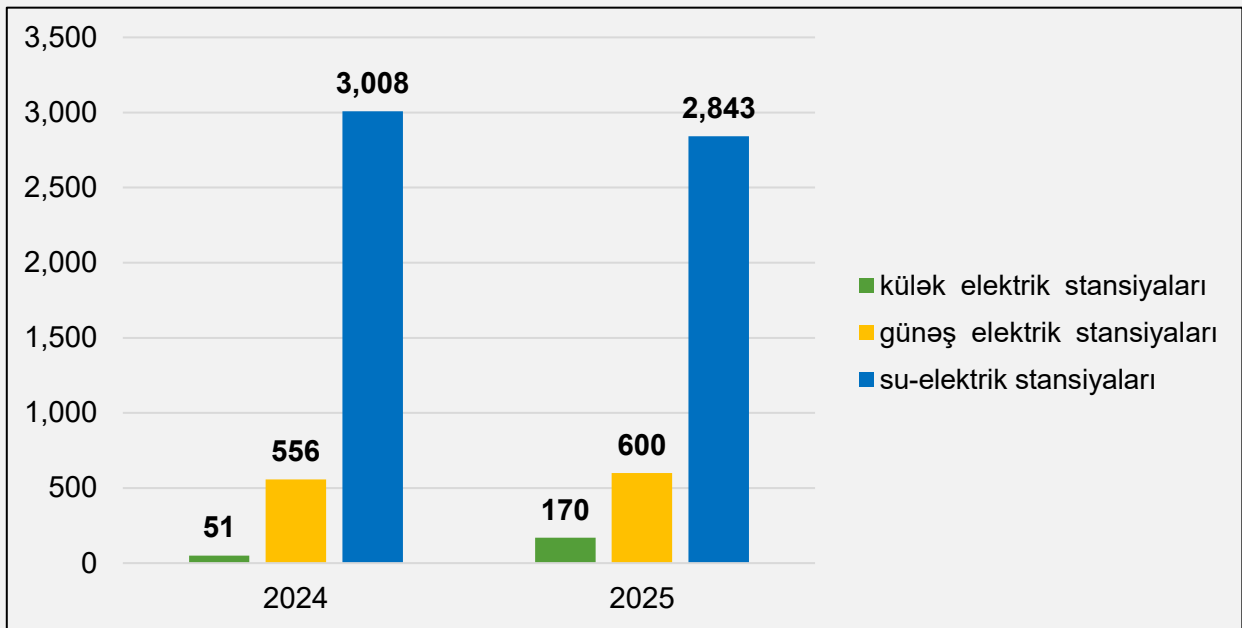

Qrafik 6. Bərpa olunan enerji mənbələri üzrə ümumi gücün paylanması⁷

2025-ci ildə yeni investisiya qərarları da qəbul olunmuş, 100 MVt gücündə “Qobustan” günəş elektrik stansiyası üzrə investisiya müqaviləsi imzalanmış, layihə üzrə illik 180 milyon kVt-st elektrik enerjisi istehsalı, 39 milyon kubmetr təbii qaza qənaət və 86 min ton karbon emissiyasının azalması gözlənilirdi açıqlanmışdır. Bununla yanaşı, 240 MVt gücündə “Şəfəq” Günəş Elektrik Stansiyası üzrə yekun investisiya qərarı qəbul edilmiş və layihənin təxminən 200 milyon ABŞ dolları həcmində olduğu bildirilmişdir. Şəbəkənin çevikliyinin artırılması məqsədilə “Azərenerji” ASC tərəfindən “Abşeron” və “Ağdaş” yarımstansiyalarında ümumilikdə 250 MVt gücündə və 500 MVt-saat tutumlu Batareya Saxlanc Sistemlərinin yaradılmasına başlanılmışdır. Bununla yanaşı, istilik təchizatı sektorunun dekarbonizasiyası və bərpa olunan mənbələrdən istilik enerjisinin inteqrasiyasının təşviqi üzrə Asiya İnkişaf Bankının texniki yardım layihəsi təsdiq edilmiş, layihənin ümumi maliyyə dəyərinin 1,1 milyon ABŞ dolları olduğu açıqlanmışdır.

⁷ <https://minenergy.gov.az/uploads/Hesabatlar/SON-yeni-Energetika%20Nazirliyi%20hesabat%202025%20Z.%C6%8F..pdf>

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə “yaşıl enerji zonası” konsepsiyası çərçivəsində günəş və külək elektrik stansiyalarının tikintisi davam etdirilir. “Üfük” və “Şəms” günəş elektrik stansiyaları, eləcə də irihəcmli külək enerjisi layihələri enerji balansında bərpa olunan mənbələrin payının artmasına və Milli müəyyən edilmiş töhfələr sənədi çərçivəsində emissiya azaldılması hədəflərinə nail olunmasına xidmət edir. 2025-ci ildə külək elektrik stansiyalarından enerji istehsalının həcmi əvvəlki ilə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır (Qrafik 7). Belə ki, 2024-cü ilə müqayisədə külək və günəş elektrik stansiyalarında ümumilikdə 162,3 mln. kVt·st artım qeydə alınmışdır. Nəticədə 2025-ci ildə bu mənbələr üzrə ümumi elektrik enerjisi istehsalı 770 mln. kVt·st təşkil etmişdir.

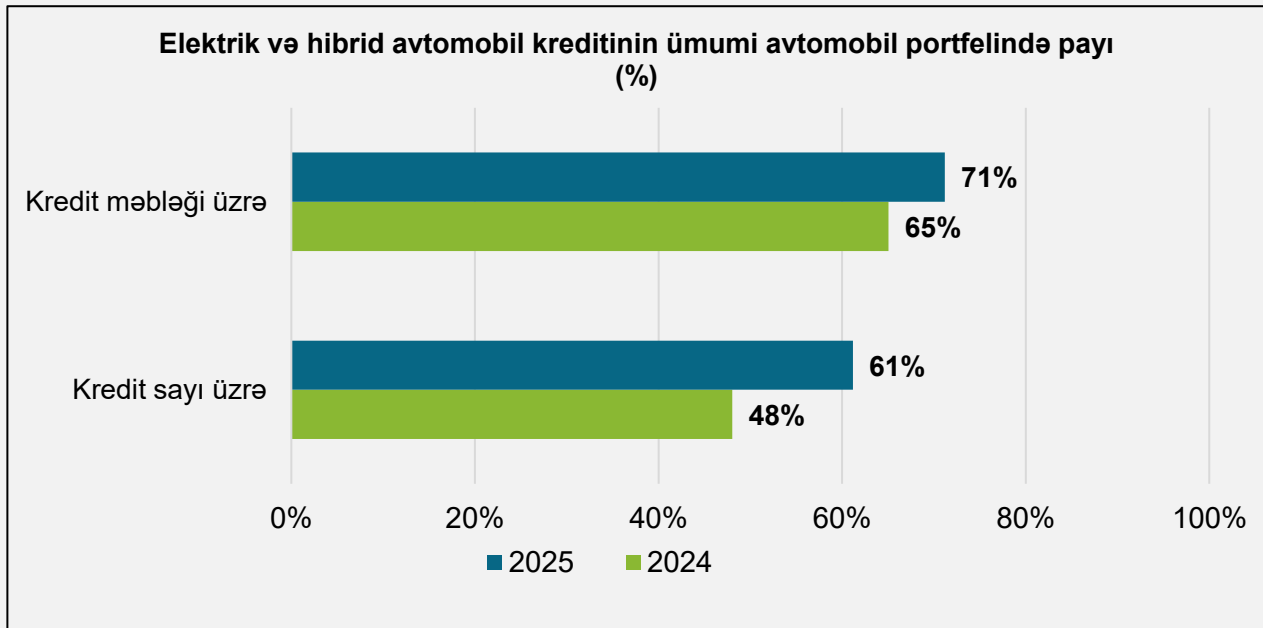
Qrafik 7. Elektrik stansiyalarında bərpa olunan enerji istehsalının həcmi⁸

Kənd təsərrüfatında iqlimədavamlılığın gücləndirilməsi, emissiya azalmasını dəstəkləyən, habelə su və digər resurslardan səmərəli istifadə tədbirlərinin tətbiqi davam etdirilir. Kənd Təsərrüfatı Nazirliyindən verilən məlumata əsasən lizinqə verilən və ya lizinq yolu ilə satılan müasir suvarma sistemləri və avadanlıqları üzrə ilkin dəyərin 40%-i, yerli istehsal olan müasir suvarma sistemləri üzrə isə 60%-i həcmində güzəşt tətbiq edilir. Bununla yanaşı, 1 sentyabr 2024-cü il-31 may 2025-ci il tarixlərində minimum 15 hektar sahədə salınan və müasir suvarma sistemi ilə təchiz olunan müəyyən çoxillik əkinlər üzrə birdəfəlik əkin subsidiyasının alınması üçün iqlim stansiyalarının quraşdırılması məcburi müəyyən edilmişdir. Bundan əlavə, 2024-2026-cı illəri əhatə edən Aqrar Süni İntellekt layihəsi çərçivəsində 30 modul üzrə tədqiqat, texniki işlənmə və tətbiq işləri aparılmış, torpaq analizlərinə əsaslanan gübrə normalarının optimallaşdırılması

⁸ <https://minenergy.gov.az/az/xeberler-arxivi/00714>

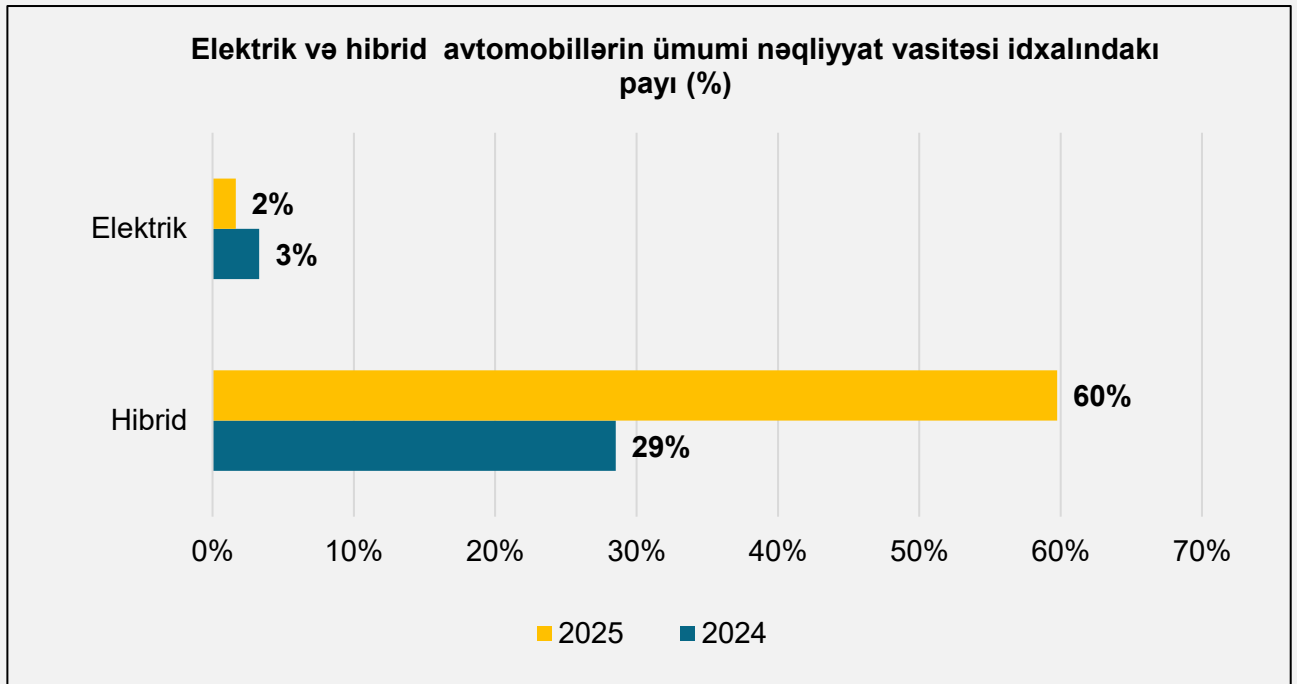
hesabına istixana qazı emissiyalarının orta hesabla 15-25% azaldılması potensialı qeyd edilmişdir. Bununla yanaşı, heyvandarlıq alt sektorunda metan emissiyalarının azaldılması və metanın NDC 3.0-a inteqrasiyası üzrə yol xəritəsinin hazırlanması istiqamətində işlər davam etdirilir.

Nəqliyyat sektorunda aşağı karbonlu transformasiya davam etməkdədir. Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyinin məlumatlarına əsasən 2025-ci ildə elektriklişdirilmiş ictimai nəqliyyatın genişləndirilməsi davam etdirilmişdir. Elektrik avtobuslarının yerli istehsalı istiqamətində yeni zavodun qurulması təşəbbüsü nəqliyyat parkının daha sürətli yenilənməsi, idxaldan asılılığın azaldılması və aşağı emissiyalı nəqliyyat vasitələrinin genişləndirilməsi baxımından əhəmiyyətli addım kimi qiymətləndirilir. Aşağı emissiyalı nəqliyyat vasitələrinə keçid bankların avtomobil kredit portfelində də əksini tapmışdır. 2025-ci ildə həm kredit məbləği (75 milyon manat), həm də kredit sayı üzrə göstəricilər 2024-cü illə müqayisədə artım nümayiş etdirmişdir. Artım, xüsusilə kredit sayı üzrə daha nəzərəçarpan olmuş, bu isə kreditləşmə fəallığının genişləndiyini göstərir (Qrafik 8). Bu dinamika aşağı emissiyalı nəqliyyat vasitələrinə tələbin artdığını və maliyyə resurslarının daha ekoloji səmərəli nəqliyyat seqmentinə yönləndirildiyini göstərir.

Qrafik 8. Elektrik və hibrid avtomobil kreditinin ümumi avtomobil kredit portfelində payı

2025-ci ildə hibrid avtomobillərin idxaldakı payı kəskin şəkildə artaraq 60%-ə yüksəlmişdir. Bu artım hibrid avtomobillərin bazarda daha geniş yayılması və istehlakçılar tərəfindən daha çox üstünlük verilməsi ilə izah oluna bilər. Bu tendensiya infrastruktur, qiymət fərqləri, enerji təminatı və istehlakçı davranışı kimi amillərlə əlaqəli ola bilər (Qrafik 9).

Qrafik 9. Elektrik və hibrid avtomobillərin ümumi nəqliyyat vasitəsi idxalındakı payı (%)

2. Dayanıqlı maliyyə üzrə Yol Xəritəsinin icrası

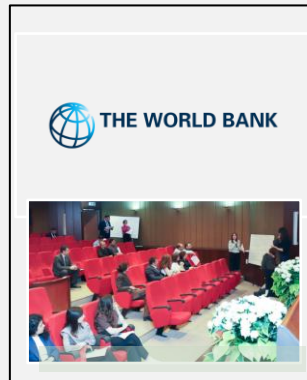
2.1. Dayanıqlı maliyyə sahəsində potensialın formalaşdırılması

2025-ci il ərzində Mərkəzi Bank tərəfindən maliyyə sektorunda dayanıqlı maliyyə prinsiplərinin təşviqi, iqlim və ESl risklərinin idarə olunması sahəsində institusional potensialın gücləndirilməsi məqsədilə beynəlxalq tərəfdaşlarla əməkdaşlıq çərçivəsində təlim proqramı hazırlanmış və icra edilmişdir.

Keçirilmiş təlimlər bank əməkdaşlarının dayanıqlı maliyyə, iqlim və digər ESl risklərinin müəyyənləşdirilməsi və tənzimləmə çərçivəsinə inteqrasiyası üzrə bilik və bacarıqlarının artırılmasına yönəlmişdir. Proqram çərçivəsində metodoloji yanaşmalar və praktiki alətlər təqdim olunaraq bank sektorunun dayanıqlı maliyyə gündəliyinə hazırlığı gücləndirilmişdir.

Karbon emissiyalarının hesablanması mövzusunda bank sektoru nümayəndələri üçün təlim keçirilmişdir. Təlim zamanı istixana qazı emissiyalarının ölçülməsi metodologiyaları, Scope 1, Scope 2 və Scope 3 emissiyalarının fərqləndirilməsi, məlumatların toplanması və hesabatlılıq mexanizmləri ətraflı izah olunmuş, bank sektorunda emissiya göstəricilərinin düzgün qiymətləndirilməsi və açıqlanması üzrə praktiki yanaşmalar təqdim edilmişdir. Təlim Karbon Mühasibatlığı üzrə Maliyyə Tərəfdaşlığı (PCAF) ilə birgə təşkil edilmişdir.

Yaşıl Taksonomiyanın tətbiqi mövzusunda bank sektoru nümayəndələri üçün təşkil olunmuş təlimdə dayanıqlı iqtisadi fəaliyyətlərin təsnifləşdirilməsi meyarları, yaşıl aktivlərin müəyyənləşdirilməsi prinsipləri və taksonomiyanın bankların kredit və investisiya portfellerinə inteqrasiyası məsələləri əhatə edilmişdir. Bu təlim bank sektorunda vahid metodoloji yanaşmanın formalaşdırılmasına və yaşıl maliyyəyə gətirilməsinə töhfə vermişdir. Təlim Dünya Bankı ilə birgə təşkil edilmişdir.

“İqlim keçidinin planlaşdırılması” mövzusunda bank sektoru üçün keçirilən təlim çərçivəsində bankların aşağı karbonlu iqtisadiyyata keçid prosesində rolu, keçid risklərinin qiymətləndirilməsi, ssenari təhlili və strateji planlaşdırma alətləri üzrə təqdimatlar edilmişdir. Bu yanaşma iştirakçıların iqlim keçidi ilə bağlı risk və imkanları daha sistemli şəkildə dəyərləndirməsinə şərait yaratmışdır. Təlim Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (EBRD) ilə birgə təşkil edilmişdir.

Dayanıqlı Maliyyə üzrə iki istiqamətdə — emissiyaların hesablanması və iqlimlə bağlı maliyyə məlumatlarının açıqlanması mövzularında bank sektoru üçün təlimlər təşkil edilmişdir. Təlimlərdə beynəlxalq hesabatlılıq standartları, iqlimlə bağlı maliyyə açıqlamalarının strukturu, risk və təsirlərin ölçülməsi metodları, eləcə də bankların açıqlama öhdəliklərinin formalaşdırılması üzrə praktiki nümunələr ətrafı şəkildə təqdim olunmuşdur. Təlim “Ernst and Young” şirkəti ilə birgə təşkil edilmişdir.

“İqlim risklərinin idarə olunmasına giriş: Məqsədlər, faydalar və çərçivələr” və “Fiziki və keçid iqlim risklərinin idarə olunması” mövzularında bank sektorunun nümayəndələrinə keçirilmiş təlimlərdə iqlim risklərinin təsnifatı, onların maliyyə sabitliyinə potensial təsirləri, risklərin müəyyən edilməsi, ölçülməsi və idarə olunması mexanizmləri, eləcə də beynəlxalq çərçivələr geniş şəkildə izah edilmişdir. Təlim IFC ilə birgə təşkil edilmişdir.

2.2. Dayanıqlı maliyyə axınları üçün ekosistemin formalaşdırılması

Mərkəzi Bank beynəlxalq yanaşma və çərçivələrə uyğun olaraq, ESl amilləri ilə bağlı risklərin maliyyə sektoru üçün artan əhəmiyyətini qəbul edir və bu istiqamətdə tənzimləyici və institusional çərçivənin gücləndirilməsi üzrə fəaliyyətini davam etdirir. ESl riskləri ənənəvi maliyyə risklərinə — kredit, bazar, əməliyyat, likvidlik və reputasiya risklərinə birbaşa və ya dolaylı təsir göstərməklə maliyyə sektoru iştirakçılarının əməliyyatlarına, maliyyə vəziyyətinə və ya investisiya portfellerinə mənfi maliyyə təsirləri yarada bilən risklər kimi qiymətləndirilir. Bununla yanaşı, bu risklər dayanıqlı maliyyələşmənin inkişafı, yeni maliyyə alətlərinin formalaşması və investisiya imkanlarının genişlənməsi baxımından yeni fərsətlər də yaradır.

Risklər

Fiziki risklər

- **Kəskin:** Quraqlıq, daşqın kimi ekstremal hava hadisələrinin artması
- **Xroniki:** Temperatur dəyişiklikləri və dəniz səviyyəsinin yüksəlməsi

Keçid riskləri

- **Hüquqi və requlyativ:** Karbon vergisi, emissiya hesabatlılığı, qaydaların sərtləşməsi

- **Texnologiya:** Aşağı emissiyalı texnologiyaya keçid xərcləri, uğursuz investisiyalar

- **Bazar:** Müştəri davranışının dəyişməsi, qeyri-müəyyən bazar siqnalları
- **Reputasiya:** Sektorun damğalanması, maraqlı tərəflərin artan narazılığı

Fürsətlər

- **Resurs səmərəliliyi:** Təkrar emal, səmərəli binalar, su istifadəsinin azaldılması

- **Enerji:** Aşağı emissiyalı enerji, yeni texnologiyalar
- **Məhsul və xidmətlər:** Aşağı emissiyalı məhsullar, iqlim maliyyələşməsi investisiyaları

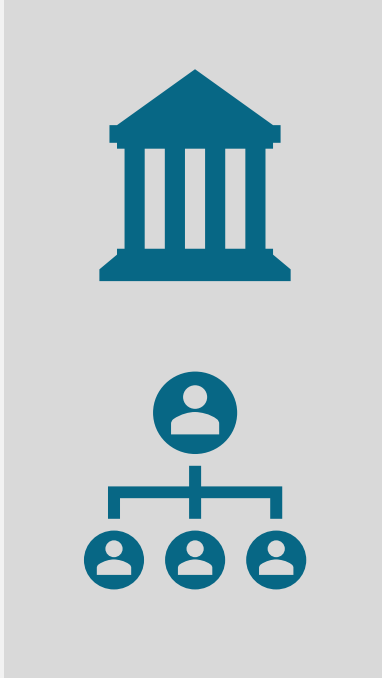

- **Bazar:** Yeni bazarlar, karbon bazarı, siyasət stimulları

- **Dözümlülük:** Maliyyə dayanıqlılığı, resurs diversifikasiyası

“Banklarda korporativ idarəetmə Standartları”na edilmiş dəyişikliklər

“Banklarda korporativ idarəetmə Standartları”na edilmiş dəyişikliklər çərçivəsində ESİ amilləri bankın strateji qərar qəbuletmə və risklərin idarə olunması sisteminə inteqrasiya edilmişdir. ESİ risk və fərsətləri qısa, orta və uzunmüddətli perspektivdə qiymətləndirilərək vəzifə və səlahiyyət bölgüsü müəyyən edilmiş, ümumi risk idarəetmə çərçivəsinə daxil edilmişdir. Müşahidə Şurası ESİ risklərinə nəzarəti həyata keçirir, İdarə Heyəti isə risklərin ölçülməsi, monitorinqi və zəifliklərin aradan qaldırılması üzrə tədbirlər görür, həmçinin məlumatların etibarlılığını təmin edir. Daxili audit funksiyası effektivliyi qiymətləndirir, mükafatlandırma və dividend siyasətində isə risk iştahası və ESİ amilləri nəzərə alınır. Bu yanaşma korporativ idarəetmədə dayanıqlılıq və şəffaflığı gücləndirir.

2.3. İqlim dəyişmələri və ESI faktorlarının risklərin idarə edilməsinə inteqrasiyası

“Banklarda kredit risklərinin idarə edilməsi Qaydası”na edilmiş dəyişikliklər

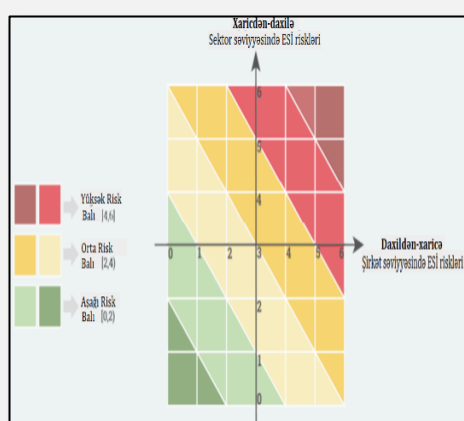
“Banklarda kredit risklərinin idarə edilməsi Qaydası”na dəyişikliklər kredit risklərinin idarə edilməsi üzrə mövcud çərçivəyə əlavə olaraq, bankların yaşıl və dayanıqlılıqla əlaqəli kredit portfelinin idarə edilməsi ilə bağlı daxili siyasət və qaydalarının müəyyən edilməsi, yaşıl və dayanıqlılıqla əlaqəli kreditlərin qiymətləndirilməsi, monitorinqi, şəffaflığın və hesabatlılığın artırılması məqsədilə müvafiq təsdiqləyici və qiymətləndirmə sənədlərini əhatə edir, dayanıqlılıqla əlaqəli kreditlər üzrə əsas fəaliyyət göstəricisi, əsas dayanıqlılıq hədəflərinin müəyyənləşdirilməsi prosesini və yaşıl fəaliyyətlərin meyarlarını müəyyən edir.

ESİ Risk Radar Alətinin hazırlanması

NACE-kodu	Sektor	ESİ-Risk Sektor-Balı
A	Kənd təsərrüfatı, meşəçilik və balıqçılıq	8
B	Mədən çıxarma sənayesi	8
C	Emal sənayesi	5
D	Elektrik enerjisi və Qazın istehsalı	9
E	Sənayenin digər sahələri	8
F	İnşaat	7

7-9	Kənd təsərrüfatı	7.2%	
	Tikinti	5.2%	16,09%
	Nəqliyyat	2.8%	
	Digər qeyri-istehsal və xidmət sahələri	8.1%	
5-6	Emal sənayesi	5.3%	14,83%
	Maliyyə və sığorta fəaliyyəti	1.5%	
	Ticarət	14.0%	
3-4	İnformasiya və rabitə	2.7%	16,70%
	Dövlət idarəetməsi	0.0%	
1-2	Pərakəndə (ipoteka və istehlak krediti)	52,38%	52,38%

Mərkəzi Bankı tərəfindən Azərbaycan Banklar Assosiasiyası və Almanyanın Beynəlxalq Əməkdaşlıq üzrə “Sparkassenstiftung” təşkilatı ilə birgə ESİ Risk Radar alətinin bank sektorunda tətbiqi layihəsi icra edilir. Bu alət kredit və müştəri səviyyəsində məlumatların məhdud olduğu şəraitdə ESİ risklərinin ölçülməsi və müqayisə edilməsinə imkan yaradır. ESİ Risk Radarı sistemativ “yuxarıdan aşağıya” (“top-down”) qiymətləndirmə metodologiyasını tətbiq etməklə Beynəlxalq Hesablaşmalar Bankının (BIS) “İqlimlə bağlı maliyyə risklərinin effektiv idarə edilməsi və nəzarəti prinsiplərinə”⁹ və “Effektiv Bank Nəzarəti üçün Əsas Prinsiplərə”¹⁰ uyğun istilik xəritəsi təhlili vasitəsilə kredit portfelindəki ESİ risklərinin tam icmalını təmin edən alətdir. Sektor səviyyəsində ESİ Risk Radarı üç əsas kateqoriya üzrə qiymətləndirilir: Fiziki iqlim riski, Keçid iqlim riski və digər ESİ riskləri. Müəyyən edilmiş sektor balları ilə bankın kredit portfelində iqlimlə bağlı və digər ESİ risklərinin konsentrasiyalarının icmalını təqdim edən istilik xəritəsini formalaşdırmaq mümkündür. Sektor səviyyəsində ESİ risk balları müəyyən edildikdən sonra banklar müştərilərinə ekspert tərəfindən hazırlanmış risk sorğu şablonlarını göndərir. Müştərilər tərəfindən təqdim olunan məlumatlar əsasında hər bir şirkət üçün ayrıca ESİ risk balı hesablanır. Bu yanaşma sayəsində həm sektor səviyyəsində, həm də şirkət səviyyəsində risklər sistemativ şəkildə qiymətləndirilmiş olur. Nəticədə banklar bu ballar kredit siyasətlərində, portfelin idarə olunmasında və ümumi riskə nəzarət prosesində effektiv şəkildə istifadə edə bilər. ESİ Risk Radarının 2026-cı ilin sonunadək tətbiqinə başlanılması nəzərdə tutulur.

⁹ Principles for the effective management and supervision of climate-related financial risks.

¹⁰ Core Principles for effective banking supervision

Məlumat boşluqlarının aradan qaldırılması üzrə görülən işlər

“İqlim risklərindən yaranan keçid riskləri üzrə məlumat boşluqlarının aradan qaldırılmasına dair Yol Xəritəsi” çərçivəsində Mərkəzi Bank tərəfindən məlumat çatışmazlığının azaldılması istiqamətində tədbirlər həyata keçirilir. Bu məqsədlə kredit müraciəti zamanı müəssisələrdən İQ emissiya məlumatlarının toplanması və onların Mərkəzləşdirilmiş Kredit Reyestrində strukturlaşdırılmış şəkildə əks etdirilməsi, həmçinin stres-test və ssenari analizləri üçün maliyyə məlumatlarının bazasının genişləndirilməsi nəzərdə tutulur. Bununla yanaşı, emissiya məlumatlarının alt-sektor səviyyəsində daha detallı təsnifatı üzrə işlər aparılır.

2.4. Maliyyə bazarlarında şəffaflıq və bazar intizamının təmin edilməsi

Banklarda dayanıqlılıq göstəricilərinin açıqlanması və hesabatlılığı ilə bağlı tələblər

Banklarda Korporativ İdarəetmə Standartlarında məlumat istifadəçiləri üçün açıqlanması zəruri olan qrup məlumatlarına bankın dayanıqlılıq göstəriciləri haqqında məlumatlar əlavə edilmişdir. İlk qrup məlumatların 2026-cı ili əhatə etməklə, 2027-ci ilin 1-ci rübündən etibarən, ən azı illik əsasda açıqlanması tələb edilir. Açıqlanmalı olan məlumatlar İqlimlə Bağlı Maliyyə Açıqlamaları üzrə İşçi Qrupu (TCFD) və Beynəlxalq Dayanıqlılıq Standartları Şurası (ISSB) çərçivələrinə uyğun 4 əsas blok üzrə formalaşdırılmışdır:

Dayanıqlılıqla bağlı kəmiyyət məlumatına bankın “dayanıqlı” kredit portfeli, ESİ skrininqdən keçən və həmçinin imtina edilən kreditlərin sayı, Bankın 1-ci, 2-ci və 3-cü dərəcəli İQ emissiyaları, MtCO_{2e} (milyon ton karbon dioksid ekvivalenti) və bankın iqtisadi sektorlar üzrə olmaqla kredit portfeli üzrə maliyyələşdirilmiş emissiyalar barədə məlumatlar aiddir. İQ emissiyaları üzrə hesabatlılıq 2027-ci ildən başlayaraq tələb edilir (Qrafik 10).

İdarəetmə

- ESİ risklərinin və fərsətlərin idarə edilməsi üzrə idarəetmə strukturu
- ESİ üzrə bacarıqlar
- Müşahidə Şurasının nəzarət mexanizmi
- ESİ üzrə hədəflər və mükafatlandırma siyasətinə inteqrasiya
- İH üzrə ESİ risk və fərsətlərinin idarəetmə və nəzarət prosesləri

Strategiya

- ESİ risklərinin bankın fəaliyyət istiqamətlərinə, müştəri bazasına, məhsul portfelinə və coğrafi mövcudluğuna mümkün təsirlərinin qiymətləndirmə prosedurları barədə məlumatlar
- ESİ risklərinin strateji qərarvermə prosesində nəzərə alınması və olduğu halda, keçid planı barədə məlumatlar
- ESİ risklərinin bankın maliyyə vəziyyətinə, maliyyə nəticələrinə (gəlirlər, xərclər, kapitalla çıxış imkanları və s.) və pul axınlarına cari və gözlənilən təsirləri
- Dayanıqlı məhsul və xidmətlər barədə məlumatlar

Risiklərin idarə edilməsi

- ESİ risklərinin fiziki risk və keçid riskləri kimi təsnif edərək başvermə ehtimalını, eyni zamanda qısa, orta və uzunmüddətli zaman aralıqları üzrə risklərin qiymətləndirmə prosesi
- Bankın ESİ risklərini müəyyənləşdirmək, qiymətləndirmək, prioritetləşdirmək və monitorinq etmək məqsədilə tətbiq etdiyi daxili proseslər və siyasətlər barədə məlumatlar
- ESİ risklərinin ümumi riskin idarəetmə çərçivəsinə inteqrasiyası barədə məlumatlar

Kəmiyyət məlumatları

- Dayanıqlı kredit portfeli haqqında məlumatlar
- İqtisadi sektorlar üzrə kredit portfelinin bölgüsü
- Maliyyələşdirilmiş emissiyalar
- Hər 3 dərəcəli İQ emissiyaları
- ESİ skriningindən keçən kreditlərin sayı, payı

Qrafik 10. Bankın dayanıqlılıq göstəriciləri haqqında açıqlanması zəruri məlumatlar

“Banklarda prudensial hesabatların forması, məzmunu və təqdim edilməsi Qaydası”na dəyişikliklər

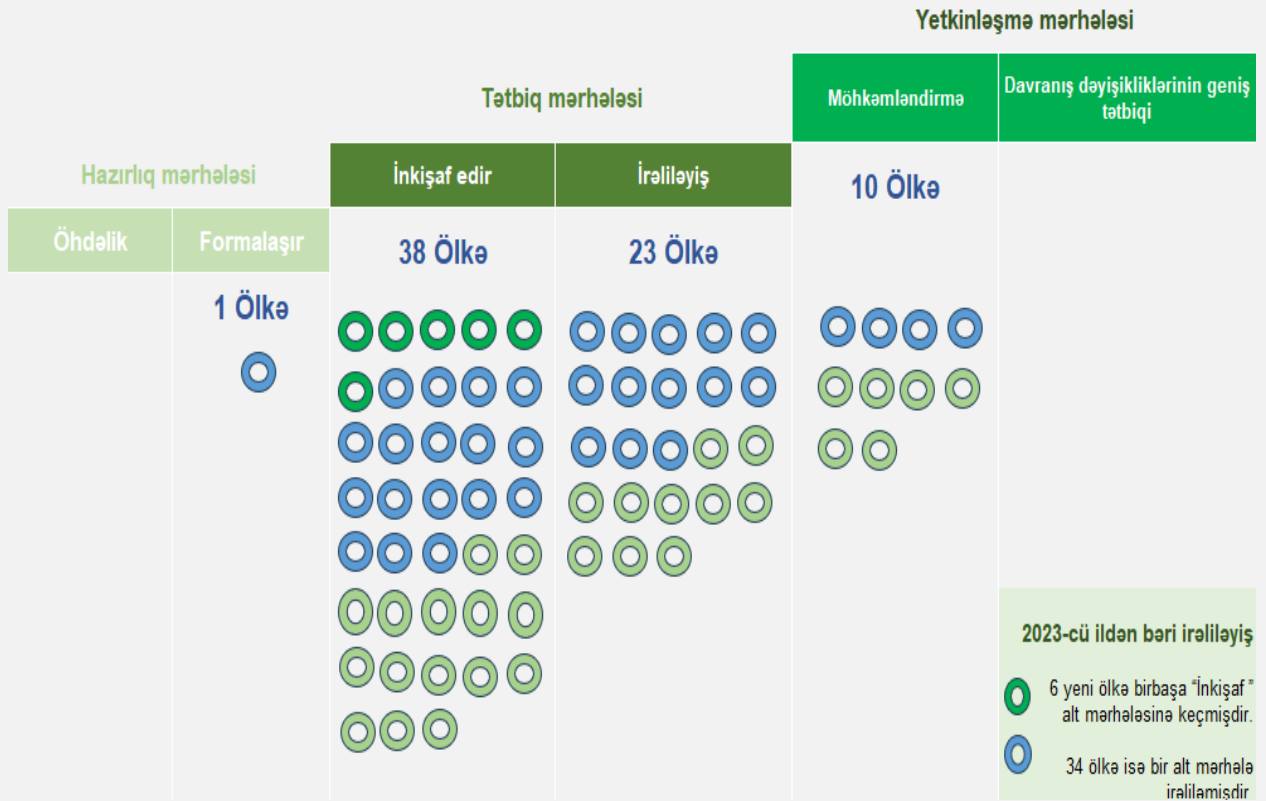
Dayanıqlı kreditlərin mütəmadi hesabatlılığı üzrə isə “Banklar və xarici bankların yerli filialları tərəfindən tərtib edilən prudensial hesabatların forması, məzmunu və təqdim edilməsi Qaydası”na bir sıra yeni qrup məlumatlar əlavə edilmişdir. Bununla da, 1 aprel 2026-cı il tarixindən etibarən banklardan Dayanıqlı kredit portfelinin iqtisadi sektorlar üzrə bölgüsü, bu sektorlar üzrə maliyyələşdirilmiş emissiyalar, dayanıqlı kreditlərin müddəti ilə bağlı məlumatlar barədə Mərkəzi Banka hesabatlılığı tələb edilir. Bununla yanaşı, vaxtı keçmiş dayanıqlı kreditlərin təhlili və dayanıqlı portfelin risk dərəcələri üzrə təsnifat məlumatları əlavə edilmişdir.

2.5. Dayanıqlı maliyyə üzrə Yol Xəritəsinin icrasının nəticələri

Dayanıqlı maliyyə üzrə Yol xəritəsinin icrası ölkənin bu istiqamətdə beynəlxalq reytinglərdə mövqeyinə müsbət təsir göstərmişdir. Dünya Bankına daxil olan Dayanıqlı Bankçılıq və Maliyyə Şəbəkəsinin (SBFN) “Global Progress” hesabatının “Progression Matrix” reyting sistemində Azərbaycan “İrəliləyiş” kateqoriyasına yüksəlib¹¹ (Cədvəl 2). Qeyd edək ki, hesabat ölkələrin dayanıqlı maliyyə sahəsində əldə etdikləri irəliləyişləri sistemli şəkildə qiymətləndirmək məqsədilə hazırlanır. Hesabatda istifadə olunan SBFN Ölçmə Çərçivəsi ölkələrin maliyyə sektorunda dayanıqlılıq prinsiplərinin tətbiq səviyyəsini və milli siyasətlərin beynəlxalq qabaqcıl təcrübələrlə uyğunluğunu ölçməyə imkan verir. Qiymətləndirmə çərçivəsi ümumilikdə 110 göstərici əsasında aparılır və bu göstəricilər vasitəsilə tənzimləyici mühit, institusional mexanizmlər, eləcə də maliyyə institutlarının praktik tətbiq səviyyəsi təhlil edilir. Bu yanaşma ölkələrin dayanıqlı maliyyə üzrə siyasət və təşəbbüslərinin inkişaf mərhələsini müəyyən etməyə, həmçinin gələcək inkişaf istiqamətlərini müəyyənləşdirməyə imkan yaradır. Qiymətləndirmə 3 əsas sütun (pillar) üzrə həyata keçirilir:

¹¹ <https://data.sbfnetwork.org/country/azerbaijan>

- **ESİ amillərinin inteqrasiyası:** Bu istiqamət maliyyə institutlarının fəaliyyətində ESİ amillərinin nəzərə alınması, risk idarəetmə sistemlərinə inteqrasiyası və qərar qəbuletmə proseslərində tətbiqi səviyyəsini qiymətləndirir. Bura maliyyə institutlarında ESİ siyasətlərinin hazırlanması, məsuliyyətli kreditləşmə və investisiya prinsiplərinin tətbiqi, həmçinin bu sahədə hesabatlılıq və məlumat açıqlığının təmin edilməsi daxildir.
- **İqlim və təbiətlə bağlı risklərin idarə edilməsi:** Bu çərçivədə maliyyə sistemində iqlim dəyişikliyi və təbiət itkiləri ilə əlaqəli risklərin müəyyən edilməsi, ölçülməsi və idarə olunması üzrə institusional və tənzimləyici mexanizmlər qiymətləndirilir. Bu istiqamət, həmçinin maliyyə institutlarının iqlim risklərini qiymətləndirməsi, stress-testləri və ssenari analizlərinin aparılması, eləcə də bu risklərin maliyyə sabitliyinə təsirinin nəzərə alınması kimi məsələləri əhatə edir.
- **Dayanıqlılığın maliyyələşdirilməsi:** Bu istiqamət yaşıl və dayanıqlı iqtisadi fəaliyyətlərin maliyyələşdirilməsini təşviq edən maliyyə alətlərinin, strategiyaların və bazar mexanizmlərinin inkişaf səviyyəsini qiymətləndirir. Bura yaşıl kreditlər, yaşıl istiqrazlar, dayanıqlı investisiya fondları kimi maliyyə alətlərinin tətbiqi, eləcə də milli səviyyədə dayanıqlı maliyyə strategiyalarının və taksonomiyaların formalaşdırılması daxildir.

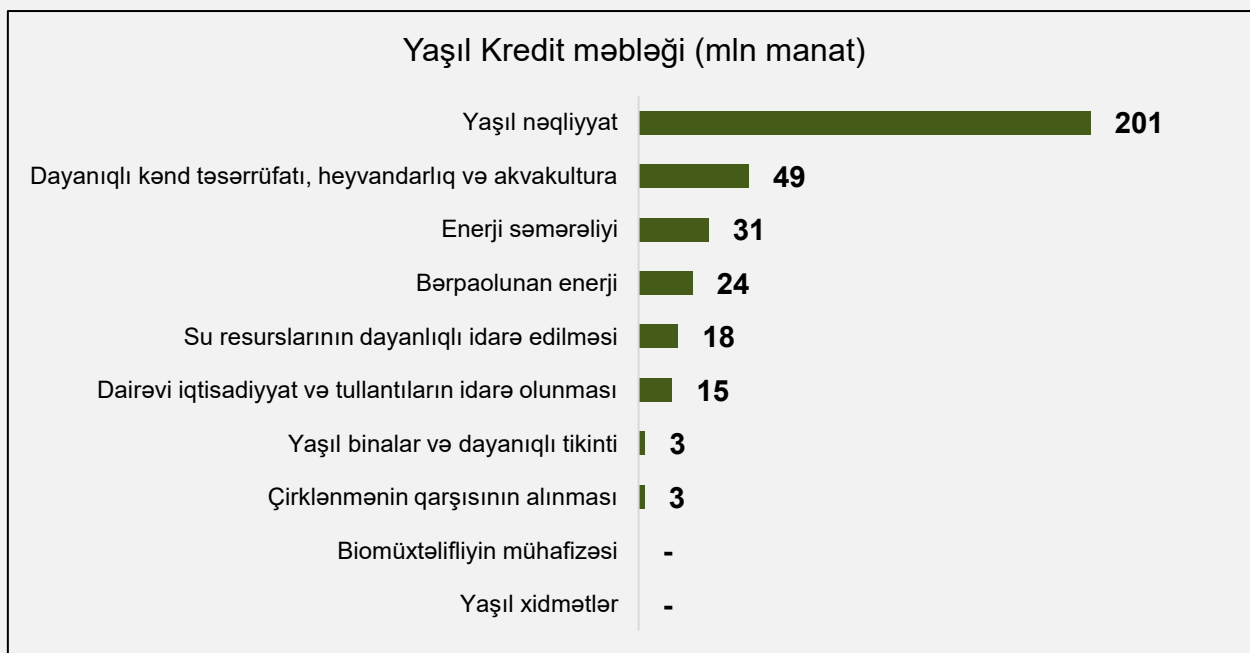

Cədvəl 2. 2025 Dayanıqlı Maliyyə İrəliləyiş Matrisi, (SBFN)¹²

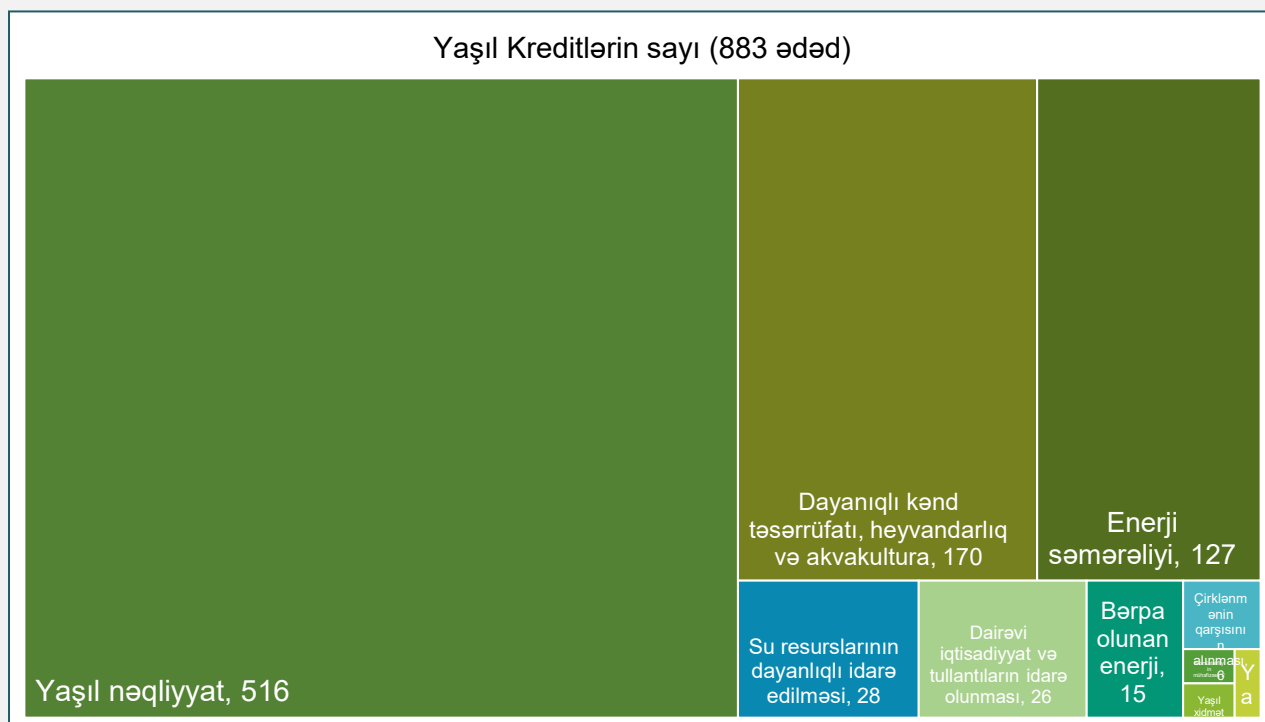
¹² https://www.sbfnetwork.org/sites/default/files/2025/Oct/Global-Progress-Report_2025_Final.pdf

Yaşıl” və “Dayanıqlılıqla əlaqəli” kreditlər

COP29 çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının bank sektoru 2030-cu ilə qədər dayanıqlı və yaşıl layihələrə 2 milyard manat ayırmağı planlaşdırmışdır. Bunun nəticəsi olaraq, 2025-ci ildə artıq yaşıl və dayanıqlılıqla əlaqəli layihələrə müvafiq olaraq, 344 milyon və 27 milyon manat vəsait ayrılmışdır.

Verilmiş kreditlərin böyük hissəsi yaşıl nəqliyyat və dayanıqlı kənd təsərrüfatı sahələrinə yönəlmişdir. Digər istiqamətlərdə, xüsusilə enerji səmərəliliyi və su resurslarının idarə olunması üzrə maliyyələşmə mövcud olsa da, bəzi sahələrdə kredit sayı nisbətən aşağıdır.

3. Mərkəzi Bank və dayanıqlılıq

3.1. Korporativ sosial məsuliyyət

Mərkəzi Bank korporativ sosial məsuliyyət prinsiplərini fəaliyyət strategiyasının vacib hissəsi kimi qəbul edir, o cümlədən maliyyə savadlılığının artırılması, ictimai maarifləndirmə və davamlı inkişaf təşəbbüslərinin dəstəklənməsi istiqamətində müxtəlif layihələr həyata keçirir. Bununla yanaşı, şəffafıq, etik idarəetmə və sosial rifahın gücləndirilməsi prinsiplərinə xüsusi önəm verir. Bu yanaşma Mərkəzi Bankın cəmiyyət və iqtisadiyyat qarşısında məsuliyyətli mövqeyini nümayiş etdirir.

Mərkəzi Bank gender balansının təmin edilməsinin təşviqi istiqamətində mühüm addımlar atır və bu sahədə bərabərlik prinsiplərini ön planda saxlayır. İş yerində qadın və kişilər üçün eyni imkanların yaradılması, onların peşəkar inkişafına və rəhbərlik mövqelərində bərabər iştirakına şərait yaradılır. Gender bərabərliyinə əsaslanan siyasət və tədbirlər, işçi heyətinin müxtəlifliyini gücləndirərək inklüziv və balanslı bir iş mühiti formalaşdırır. Bu yanaşma, həmçinin cəmiyyətdəki gender stereotiplərinin aradan qaldırılmasına və sosial məsuliyyətin artırılmasına xidmət edir.

İşçi Kateqoriyası	2025	2024	2023
İdarə heyəti, Qadın %	16.7%	16.7%	0.0%
Baş direktorlar, Qadın %	11.1%	20.0%	16.7%
Departament direktorları, Qadın %	25.7%	17.1%	20.8%
Bölmə /Şöbə rəhbərləri, Qadın %	27.6%	27.4%	20.7%
Ümumi işçi sayı, Qadın %	38.1%	37.1%	34.7%
Son 12 ayda işə qəbul olan işçi sayı, Qadın %	40.5%	38.0%	41.1%

Cədvəl 3. Mərkəzi Bankda qadın əməkdaşların payı (%)

Departament direktorları arasında qadınların payının 17%-dən 26%-ə yüksəlməsi onların idarəetmənin mühüm qərarvermə səviyyəsində real təmsil olunduğunu göstərir. Bu göstərici təşkilatda qadınların rəhbər vəzifələrə irəliləməsi üçün imkanların mövcud olduğunu və gender müxtəlifliyinin praktik səviyyədə təmin edildiyini konkret şəkildə əks etdirir.

Korporativ sosial tədbirlər

Mərkəzi Bank əməkdaşlarının korporativ sosial məsuliyyət prinsiplərinə uyğun olaraq, müxtəlif sosial tədbirlər təşkil etmişdir. Bu tədbirlər həm cəmiyyətə töhfə vermək, həm də əməkdaşlar arasında komanda ruhunu və sosial məsuliyyəti gücləndirmək məqsədi daşıyır. Məsələn, əməkdaşlar tərəfindən həyata keçirilən ağacəkmə fəaliyyəti ekoloji dayanıqlılığın dəstəklənməsinə xidmət edir və ətraf mühitin qorunmasına töhfə verir. Bununla yanaşı, uşaq evlərindəki uşaqlar üçün təşkil olunan birgə kino günü cəmiyyətə sosial dəstək məqsədilə planlanmışdır. Bu təşəbbüs uşaqların sosial rifahını və motivasiyasını artırmaqla yanaşı, əməkdaşlarda empatiya və korporativ dəyərlərin möhkəmlənməsinə də imkan yaradır. Bu tədbirlər Mərkəzi Bankın yalnız maliyyə və iqtisadi funksiyaları ilə məhdudlaşmayaraq cəmiyyətin sosial və ekoloji rifahına da aktiv töhfə verdiyini göstərir (Qrafik 11).

15 nəfər Maliyyə və bankçılıq üzrə ixtisasartırma proqramına qatılıb

115 nəfər liderlik səriştələri üzrə təlim proqramına cəlb olunub

Ağacəkmə fəaliyyəti
Ətraf mühitin qorunmasına dəstək verir.

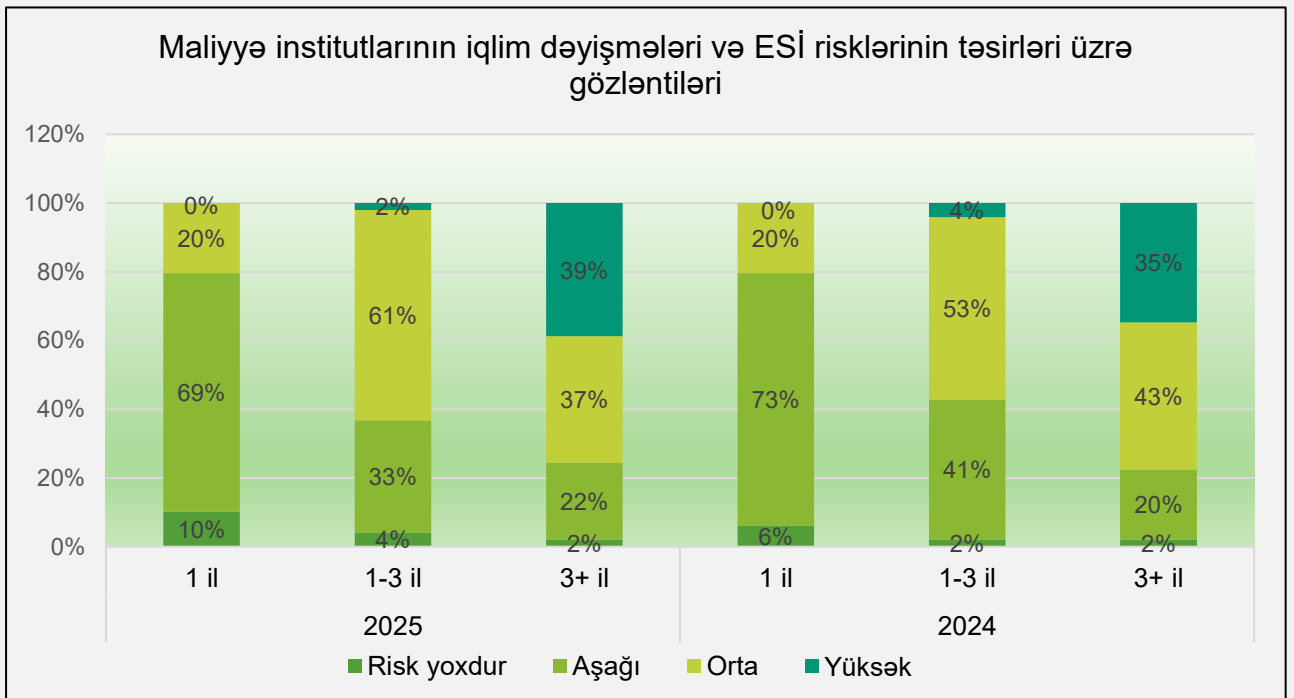
“Kino günü”
Uşaq evlərində olan uşaqlar üçün birgə kino günü təşkil olunub.

Qrafik 11. Korporativ sosial tədbirlər

Dayanıqlı maliyyə üzrə sorğu

2025-ci il üzrə aparılmış qiymətləndirmə maliyyə institutlarında iqlim dəyişmələri və ESİ risklərinin dayanıqlı maliyyə gündəliyinin mühüm elementi kimi qəbul olunduğunu göstərir. Respondentlərin cavablarına əsasən bu risklərin təsiri qısamüddətli dövrdə daha məhdud, orta və uzunmüddətli perspektivdə isə daha əhəmiyyətli hesab olunur. Xüsusilə, uzunmüddətli dövr üzrə yüksək risk gözləntilərinin ötən illə müqayisədə də aktuallığını qoruması iqlim dəyişmələri və ESİ faktorlarının maliyyə institutlarının gələcək fəaliyyəti və dayanıqlılığını baxımından mühüm amil kimi nəzərə alındığını göstərir.

Qrafik 12. Maliyyə institutlarının iqlim dəyişmələri və ESİ risklərinin təsirləri üzrə gözləntiləri

Sorğunun digər nəticələri ESİ amillərinin maliyyə sektorunda strateji planlaşdırma, idarəetmə və məhsul təşəbbüslərinə mərhələli şəkildə inteqrasiya olunduğunu göstərir. Bank sektorunda Dayanıqlı Maliyyə üzrə Yol Xəritəsinə uyğunlaşma planlarının mövcudluğu 77% təşkil etmiş, İdarə Heyəti səviyyəsində ESİ üzrə məsul şəxsin müəyyən edilməsi isə bankların 67%-i tərəfindən qeyd olunmuşdur. Bununla yanaşı, kredit məhsullarının hazırlanmasında ekoloji risk və imkanlar bank sektoru iştirakçılarının 55%-i, sosial komponentlər isə 45%-i tərəfindən nəzərə alınır ki, bu da ESİ prinsiplərinin bank məhsulları və qərarvermə proseslərinə inteqrasiyasını göstərir.

Sığorta sektorunda da ESİ amillərinin strateji səviyyədə nəzərə alınması üzrə müsbət dinamika müşahidə olunur. Sektor iştirakçılarının 63%-i ESİ amillərinin uzunmüddətli biznes

strategiyasına inteqrasiya edildiyini bildirmişdir. İnvestisiya şirkətlərində isə respondentlərin 42%-i ESI amillərinin biznes strategiyasına artıq inteqrasiya olduğunu, 33%-i bu istiqamətdə hazırlıq işlərinin aparıldığını qeyd etmişdir. Bununla yanaşı, investisiya şirkətlərinin 33%-də İdarə Heyəti səviyyəsində ESI üzrə məsul şəxsin müəyyən edilməsi kapital bazarı iştirakçılarında dayanıqlı maliyyə gündəliyinin idarəetmə səviyyəsində də nəzərə alınmağa başladığını göstərir.

3.2. Dekarbonizasiya tədbirləri

2025-ci il ərzində Mərkəzi Bankın yeni inzibati binasında dekarbonizasiya və ekoloji dayanıqlılıq istiqamətində sistemli və məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bu tədbirlər tullantıların düzgün idarə olunması, təkrar emalın təşviqi və əməkdaşlar arasında ekoloji məsuliyyət mədəniyyətinin formalaşdırılmasına xidmət etmişdir.

Bu çərçivədə Azərsun Holding tərəfindən təqdim olunmuş 24 ədəd kağız tullantıları üçün təkrar emal qutusu binanın bütün iş mərtəbələrində, printer və kağız doğrayıcı qurğuların yaxınlığında yerləşdirilmişdir. Qutuların məhz kağız tullantılarının yarandığı nöqtələrdə quraşdırılması əməkdaşların çeşidləmə prosesində aktiv iştirakını asanlaşdırmış və kağız tullantılarının təkrar emala yönləndirilməsi imkanlarını genişləndirmişdir.

Bununla yanaşı, "Bataryaları təhvil ver, təbiəti qoru" layihəsi çərçivəsində Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən təqdim edilmiş 8 ədəd xüsusi toplama qutusu binanın müxtəlif mərtəbələrində quraşdırılmışdır. Bu təşəbbüs istifadə olunmuş bataryaların ətraf mühitə zərərli təsirinin qarşısının alınmasına, təhlükəli tullantıların ayrıca toplanmasına və onların düzgün utilizasiyasına şərait yaratmışdır.

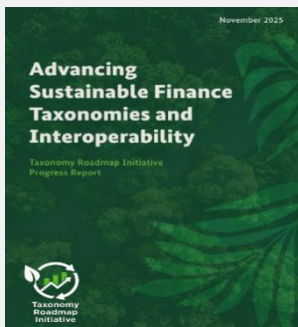
Görülmiş tədbirlər nəticəsində tullantıların çeşidlənməsi prosesi daha səmərəli təşkil edilmiş, təkrar emal imkanları genişləndirilmiş və yeni inzibati binada aşağı karbonlu və məsuliyyətli idarəetmə yanaşmasının tətbiqi gücləndirilmişdir.

3.3. Qlobal dayanıqlılıq təşəbbüslərində Mərkəzi Bankın rolu

3.3.1. Taksonomiyalar Yol Xəritəsi.

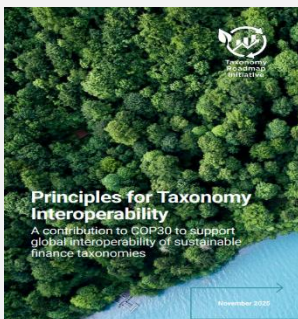
Taksonomiyalar Yol Xəritəsi təşəbbüsü 2024-cü ildə COP29 çərçivəsində Bakı şəhərində keçirilən Dayanıqlı Maliyyə Taksonomiyaları tədbirində Mərkəzi Bank, Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası (IFC), Dayanıqlı Bankçılıq və Maliyyə Şəbəkəsi (SBFN), Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramı (UNDP) və Dayanıqlı Maliyyə üzrə Beynəlxalq Platforma (IPSF) tərəfindən başlatılmışdır. Təşəbbüsün əsas məqsədi Paris Sazişinin 2.1(c) maddəsinə uyğun olaraq, dayanıqlı fəaliyyətlərə sərhədlərarası investisiya axınlarının artırılmasını asanlaşdırmaqdır.

COP30 zamanı tərəfdaşlar “Dayanıqlı maliyyə taksonomiyalarının qarşılıqlı əlaqəliliyi və müqayisəliliyinin inkişafına dair Yol Xəritəsi” üzrə əldə olunmuş əsas nəticələri təqdim etmiş, taksonomiyaların uyğunlaşdırılması və məlumatların müqayisə edilə bilmə səviyyəsinin artırılması istiqamətində hökumətlər, maliyyə institutları və özəl sektor arasında əməkdaşlıq nümayiş etdirilmişdir. Bu çərçivədə Mərkəzi Bank tərəfindən katiblik funksiyası icra olunmuş və Taksonomiya Yol Xəritəsi Təşəbbüsünün rəsmi veb-saytı hazırlanaraq istifadəyə verilmişdir.

Taksonomiya Yol Xəritəsi Təşəbbüsünün Tərəqqi Hesabatı –

bu hesabat dayanıqlı maliyyə taksonomiyalarının hazırlanması və qarşılıqlı işləkliyi sahəsində qlobal tendensiyalar, irəliləyişlər və qabaqcıl təcrübələr üzrə analitik icmal təqdim edir. Hesabat, həmçinin sözügedən Təşəbbüsün əldə etdiyi nəticələri və daha geniş taksonomiya ekosistemindəki yenilikləri əhatə edir.

Taksonomiya üzrə Qarşılıqlı Əlaqəliliyi Prinsipləri –

bu yüksək səviyyəli prinsiplər taksonomiya tərtibatçıları və siyasətçilər üçün yurisdiksiyalar arasında qarşılıqlı işləkliyin və müqayisə edilə bilmə səviyyəsinin təşviqi məqsədilə rəhbər çərçivə təqdim edir. Prinsiplər həm hazırlanma, həm də tətbiq mərhələlərində uyğunlaşdırmanı gücləndirməyə və Yol Xəritəsinin praktik icrasını dəstəkləməyə yönəlib.

Dayanıqlı Maliyyə Taksonomiyası Xəritələnməsi (Taxonomy Mapper) – istifadəçilərə müxtəlif yurisdiksiyalarda mövcud dayanıqlı maliyyə taksonomiyalarını müqayisə etmək, araşdırmaq və təhlil etmək imkanı verən qlobal ictimai faydalı rəqəmsal alətdir. Mapper taksonomiya meyarlarını, strukturlarını və məqsədlərini vahid və əlçatan formatda xəritələşdirərək qarşılıqlı işləkliyi, şəffaflığı və məlumatlı qərarverməni dəstəkləyir.

Taksonomiya Yol Xəritəsi Təşəbbüsünün Veb-saytı – maraqlı tərəflər üçün taksonomiyanın effektiv tətbiqi və koordinasiyası üzrə məlumatlara, resurslara və alətlərə çıxışı təmin edən xüsusi onlayn platformadır. Platforma Yol Xəritəsi üzrə yenilikləri paylaşacaq, tərəfdaş iştirakını asanlaşdıracaq və qlobal səviyyədə əməkdaşlığı təşviq edəcəkdir.

 [TaxonomiesRoadmap](#)

2025-ci ildə Taksonomiyalar Yol Xəritəsinin icrası çərçivəsində təşkil edilən əsas beynəlxalq tədbirlər aşağıdakı kimidir:

Regional Dəyirmi Masa, Oktyabr 2025, Brüssel

UNEP Finance Initiative tərəfindən təşkil olunan Regional Dəyirmi Masa dayanıqlı maliyyə üzrə əsas prioritetləri, o cümlədən iqlim və tənzimləmə məsələlərini müzakirə etmişdir. Taksonomiyalar Yol Xəritəsi çərçivəsində isə qlobal taksonomiyaların uyğunlaşdırılmasının parçalanmanı azaltdığı və sərhədlərarası investisiyaları dəstəklədiyi vurğulanmışdır.

Hamburg Sustainability Conference, İyun 2025, Hamburg

Konfrans çərçivəsində SBFN, IFC və GIZ tərəfindən təşkil olunan paneldə dayanıqlı maliyyə taksonomiyalarının uyğunlaşdırılması müzakirə olunmuşdur. Sessiyada Taksonomiyalar Yol Xəritəsinin dəstəklənməsi, taksonomiyaların iqlim və Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri (SDG) üçün istifadəsi və qlobal uyğunlaşmanın gücləndirilməsi vurğulanmış, həmçinin SBFN və GIZ arasında əməkdaşlıq memorandumu imzalanmışdır.

Dəyirmi masa, Mart 2025, Yohannesburq

SBFN tərəfindən keçirilən dəyirmi masa dayanıqlı maliyyə taksonomiyalarının uyğunlaşdırılması və tətbiqi məsələlərinə həsr olunmuşdur. Müzakirələrdə Taksonomiyalar Yol Xəritəsi çərçivəsində taksonomiyalar arasında uyğunlaşmanın artırılması, sərhədlərarası investisiyaların təşviqi və bilik mübadiləsinin gücləndirilməsi vurğulanmışdır.

Dəyirmi masa, Mart 2025, Cenevrə

Dəyirmi masa çərçivəsində Taksonomiyalar Yol Xəritəsinin icrası müzakirə olunmuş, təşəbbüsün Mərkəzi Bank və digər tərəfdaşlarla birgə həyata keçirildiyi vurğulanmışdır. UNDP tərəfindən təşkil olunan görüşdə qlobal uyğunlaşmanın əhəmiyyəti qeyd edilmiş, təşəbbüsün əməkdaşlıq və koordinasiya üçün əsas platforma rolunu oynayacağı bildirilmişdir.

3.3.2.SBFN : Dayanıqlı Maliyyə Alətləri üzrə İşçi Qrupu

Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı Dayanıqlı Maliyyə Alətləri üzrə İşçi Qrupunun Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya regionu üzrə həmsədr seçilmişdir. Dayanıqlı Maliyyə Alətləri üzrə İşçi Qrupu 2018-ci ildə dayanıqlı maliyyə alətləri bazarının sürətli inkişafı və bu sahədə üzv qurumların artan marağına cavab olaraq yaradılmışdır. Qrupun ilk mühüm məhsullarından biri 22-dən çox inkişaf etməkdə olan bazarda yaşıl istiqraz bazarının geniş qiymətləndirilməsini təqdim edən hesabat olmuşdur. 2024-cü ildə SBFN üzvləri ilə iki il davam edən əməkdaşlıq nəticəsində Dayanıqlı Maliyyə Taksonomiyaları üzrə SBFN Alətlər Toplusu (Toolkit) təqdim edilmişdir. Bu təşəbbüs beynəlxalq qabaqcıl təcrübələrə əsaslanaraq inkişaf etməkdə olan bazarlarda milli və regional taksonomiyaların hazırlanması və tətbiqinə dəstək göstərməyi hədəfləyir. Bu fəaliyyətlər çərçivəsində COP29-da Bakı şəhərində dayanıqlı maliyyə taksonomiyalarının qarşılıqlı uyğunluğunu və müqayisə oluna bilməsini gücləndirməyə yönəlmiş Taksonomiyalar Yol Xəritəsi təşəbbüsü elan edilmiş, COP30-da (Belém) təqdim olunan tərəqqi hesabatında isə qlobal səviyyədə taksonomiyaların inkişafı, əldə olunan irəliləyişlər və qabaqcıl təcrübələr ümumiləşdirilmişdir.

3.3.3. Digər təşəbbüslər:

“Türk Yaşıl Maliyyə Şurası”nın ilk iclası 4 sentyabr 2025-ci il tarixində Astana Beynəlxalq Maliyyə Mərkəzində keçirilib. İclasda Mərkəzi Bank tərəfindən Azərbaycan Respublikasının yaşıl maliyyə və regional əməkdaşlıq təşəbbüsləri təqdim edilib. İclasda üzv təşkilatların və müşahidəçi tərəflərin dayanıqlılıq istiqamətində əməkdaşlığının təşviqi, birgə inkişaf fəaliyyətlərinin genişləndirilməsi kimi mühüm mövzular müzakirə olunub. Mərkəzi Bank, Astana Maliyyə Mərkəzi, Qırğız Qiymətli Kağızlar Birjası və Türkiyə Qiymətli Kağızlar Təşkilatı arasında imzalanmış Memoranduma əsasən Şuranın əsas məqsədi üzv təşkilatlara yaşıl və dayanıqlı maliyyənin, ekoloji, sosial və idarəetmə faktorlarının nəzərə alındığı investisiyaların təşviqi istiqamətində məsləhət və konsultasiya xidmətlərinin göstərilməsidir.

4. 2026-cı il üzrə hədəflər

4.1. Dayanıqlı maliyyə üzrə Yol Xəritəsinin icrası ilə bağlı hədəflər

2026-cı il üçün müəyyən edilmiş strateji hədəflər çərçivəsində Mərkəzi Bank Dayanıqlı maliyyə sahəsində həyata keçirilən tədbirlər maliyyə sektorunda dayanıqlılığın gücləndirilməsi, iqlim risklərinin effektiv idarə olunması və yaşıl maliyyə axınlarının təşviq edilməsinə yönəlib.

- 1. Dayanıqlı maliyyə sahəsində potensialın formalaşdırılması :** Bu istiqamətdə bank sektorunda dayanıqlı maliyyə sahəsində bilik və bacarıqların artırılması məqsədilə ixtisaslaşmış təlim proqramlarının hazırlanması və həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur. Təlimlər beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq çərçivəsində təşkil edilərək qabaqcıl global təcrübələrin öyrənilməsi və tətbiqinə imkan yaradacaqdır. Bununla yanaşı, beynəlxalq təşkilatlara üzvlüyün və əməkdaşlığın genişləndirilməsi vasitəsilə bank sektorunun institusional potensialının gücləndirilməsi, müasir yanaşmaların və standartların ölkədə tətbiqinin təşviqi təmin olunacaqdır. Bu çərçivədə seminarlar, vorkşoplər və metodoloji dəstək mexanizmləri vasitəsilə maliyyə institutlarının dayanıqlı maliyyə üzrə bilik bazasının sistemli şəkildə inkişaf etdirilməsi hədəflənir.
- 2. Dayanıqlı maliyyə axınları üçün ekosistemin formalaşdırılması :** Dayanıqlı maliyyə axınlarının təşviqi məqsədilə uyğun ekosistemin formalaşdırılması istiqamətində kompleks tədbirlər həyata keçiriləcəkdir. Bu çərçivədə yaşıl istiqraz bazarının inkişafı üçün beynəlxalq standartlara uyğun qanunvericilik bazasının hazırlanması, emissiya və hesabatlılıq tələblərinin müəyyən edilməsi, eləcə də stimullaşdırıcı mexanizmlərin tətbiqi nəzərdə tutulur.

Bununla yanaşı, sığorta sektorunda dayanıqlılığın gücləndirilməsi məqsədilə Dayanıqlı Sığorta üzrə Fəaliyyət Planı hazırlanacaq, iqlim risklərinin idarə olunması və ESİ meyarlarının

tətbiqi təşviq ediləcəkdir. Bu tədbirlər dayanıqlı investisiyaların artmasına və maliyyə sektorunun dayanıqlı inkişafına xidmət edəcəkdir.

- 3. İqlim dəyişmələri və ESI faktorlarının risklərinin idarə edilməsinə inteqrasiyası:** 2026-cı ildə bank sektorunda ESI risklərinin inteqrasiyasının gücləndirilməsi məqsədilə ESI Risk Radar Aləti layihəsi çərçivəsinə uyğun olaraq, ESI təlimatı hazırlanacaq və Risk Radar nəticələrinin kredit qərarlarına inteqrasiyası müəyyən olunacaq, eyni zamanda banklar üçün maarifləndirmə tədbirləri keçiriləcək, pilot layihə çərçivəsində tikinti sektoru üzrə kredit təhlili sualları tamamlanacaqdır. Risk Radar Aləti üzrə yekun hesabat hazırlandıqdan sonra alətin prudensial siyasətə inteqrasiyası ilə bağlı tədbirlər görülməkdir.

Bununla yanaşı, maliyyə sisteminin iqlim risklərinə qarşı dayanıqlılığının kompleks şəkildə qiymətləndirilməsi məqsədilə keçid riskləri üzrə stres-testlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur. İlk mərhələdə yuxarıdan aşağıya (top-down) yanaşması tətbiq olunaraq iqlim siyasətləri, karbon qiymətlənməsi və texnoloji transformasiya kimi amillərdən irəli gələn keçid risklərinin makroiqtisadi göstəricilər üzərindən bank sektoruna ötürülmə kanalları sistemli şəkildə təhlil ediləcəkdir. Bu çərçivədə əsas makroiqtisadi dəyişənlər (iqtisadi artım, inflyasiya, faiz və s.) üzrə ssenarilər formalaşdırılacaq və bu ssenarilərin (Əlavə1) bank sektorunun maliyyə sabitliyi göstəricilərinə təsiri qiymətləndiriləcəkdir. Xüsusilə, keçid risklərinin bankların aktiv keyfiyyətinə təsiri, qeyri-ışlək kreditlərin dinamikası, kredit portfellerinin sektorlar üzrə həssaslığı və kapital adekvatlığına mümkün təsirləri kəmiyyət modelləri vasitəsilə ölçüləcəkdir. Bununla yanaşı, əldə olunan nəticələr əsasında bank sektorunun iqlim risklərinə qarşı həssaslığı müəyyən ediləcək, potensial sistemik risklər qiymətləndiriləcək və zəruri hallarda prudensial siyasət alətlərinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində əsaslandırılmış təkliflər hazırlanacaqdır.

- 4. Maliyyə bazarlarında şəffaflığın və bazar intizamının təmin edilməsi :** Bu çərçivədə dayanıqlı maliyyə üzrə illik hesabat hazırlanacaq və dayanıqlılıq göstəricilərinin açıqlanması üçün vahid metodologiya işlənib hazırlanacaqdır. Bununla yanaşı, Mərkəzi Kredit Reyestrinə istixana qazı emissiyalarına dair məlumatların inteqrasiyasını təmin etmək məqsədilə müvafiq hüquqi çərçivə formalaşdırılacaq, bu işə maliyyə institutlarının dayanıqlı investisiya və kredit qərarlarını daha səmərəli şəkildə qəbul etməsinə imkan yaradacaqdır.

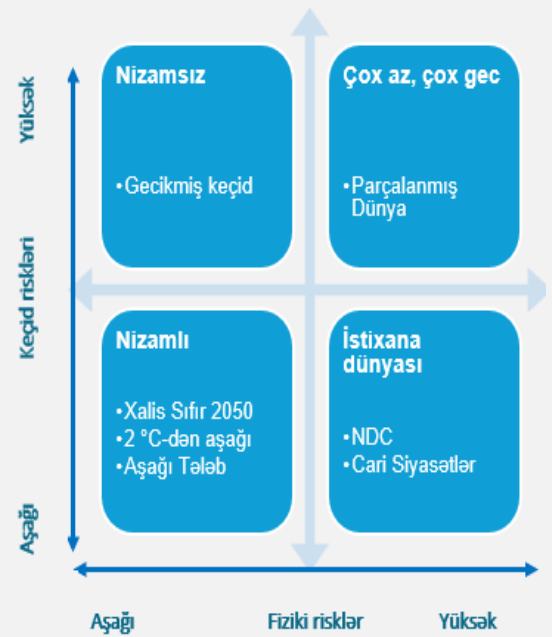
Bu tədbirlər maliyyə sektorunda dayanıqlı inkişaf prinsiplərinin daha sistemli şəkildə tətbiqinə və iqlim risklərinin maliyyə sabitliyi baxımından daha effektiv idarə olunmasına xidmət edəcəkdir.

Əlavə 1. Maliyyə Sisteminin Yaşıllaşdırılması Şəbəkəsi (NGFS) ssenarilərinin icmalı

Maliyyə Sisteminin Yaşıllaşdırılması Şəbəkəsi (NGFS) ssenariləri NGFS-in İlk Kompleks Hesabatında təqdim olunan çərçivəyə uyğun olaraq, yeddi fərqli ssenarini əhatə edir və aşağıdakı istiqamətləri əks etdirir:

- **Nizamlı (Orderly) ssenarilər** iqlim siyasətlərinin erkən tətbiq olunduğunu və tədricən sərtləşdiyini nəzərdə tutur. Bu halda həm fiziki, həm də keçid riskləri nisbətən aşağı səviyyədə olur.
- **Nizamsız (Disorderly) ssenarilər** siyasətlərin gecikməsi və ya ölkələr və sektorlar üzrə fərqli tətbiqi nəticəsində daha yüksək keçid risklərini əks etdirir. Məsələn, müəyyən temperatur nəticəsinə nail olmaq üçün (kölge) karbon qiymətləri adətən daha yüksək olur.
- **“İstixana dünyası” (Hot house world) ssenariləri** bəzi ölkələrdə iqlim siyasətlərinin tətbiq olunduğunu, lakin qlobal səviyyədə səylərin kifayət etmədiyini və nəticədə ciddi qlobal istiləşmənin qarşısının alınmadığını nəzərdə tutur. Bu ssenarilər geri dönməz təsirlər də daxil olmaqla ağır fiziki risklərlə nəticələnir.
- **“Çox az və çox gec” (Too-little-too-late) ssenariləri** gecikmiş və koordinasiyasız keçidin fiziki riskləri məhdudlaşdırma bilmədiyini göstərir.

V mərhələdə NGFS ssenariləri çərçivəsi

Mənbə: https://www.ngfs.net/system/files/import/ngfs/medias/documents/ngfs_scenarios_main_presentation.pdf